

”Tämä on ensimmäinen paikka, missä hyväksytty tällaisena ikinä”

Päihde- ja lainrikkojataustaisten kokemuksia KRIS - Tampere ry:n perhe- ja läheistyöstä

Heidi Cederberg & Johanna Kyhkynen

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**”Tämä on ensimmäinen paikka, missä hyväksytty tällaisena ikinä”
Päihde- ja lainrikkojataustaisten kokemuksia KRIS-Tampere ry:n perhe- ja
läheistyöstä**

Heidi Cederberg, Johanna Kyhkynen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2022

Sosionomi AMK

Heidi Cederberg, Johanna Kyhkynen

”Tämä on ensimmäinen paikka, missä hyväksytty tällaisena ikinä” Päihde- ja lainrikkojataustaisten kokemuksia KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyöstä

Vuosi

2022

Sivumäärä

55

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä KRIS-Tampere ry:n kanssa. Yhdistyksen pyrkimys on auttaa ja tukea rikos- tai päihdekierteessä olevia sekä vankilasta vapautuvia kiinnittymään taikaisin yhteiskuntaan vertaistukiperiaatteella. Yhdistys on poliittisesti sekä uskonnollisesti sitoutumaton. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tutkimustietoa perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevien kokemuksista sekä kehittämisehdotuksista työmuodon osalta KRIS-Tampere ry:lle. Työssä sivuttiin myös kohderyhmällä ilmiönä esiintyvää viranomaisvastaisuutta sekä sitä, millaisena perhe- ja läheistyön ohjaajan tuki koettiin viranomaisverkostoissa. Tutkimuskysymyksenä oli, miten KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevat kokevat työmuodon ja mitä sen kehittämiseksi voitaisiin tehdä?

Työn teoriaosuudessa käsiteltiin perhe- ja läheistyön ohjaajan työmenetelmiä sekä tarkastelimme päihde- ja rikostaustaisen elämässä esiintyviä haasteita ja tuen tarpeita. Lisäksi haluttiin nostaa esiin vertaistuen ja osallisuuden merkityksen osana KRIS-Tampere ry:n toimintaa. Monimenetelmällinen opinnäytetyö toteutettiin strukturoidulla kyselylomakkeella. Aineistoa analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Aineiston pohjalta vastaukset taulukoitiin, jotka esiteltiin tutkielman tuloksissa.

Johtopäätöksenä voitiin todeta, että perhe- ja läheistyön myötä tuen piirissä olevien elämänlaatu oli kohentunut monella eri osa-alueella. Elämään oli saatu vertaisuuden, osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia. Usko omaan toimijuuteen oli kasvanut ja tulevaisuudennäkömät muuttuneet positiivisemmiksi. Perhe- ja läheissuhteissa oli tapahtunut eheytymistä, ja tuen piirissä olevat olivat löytäneet uusia keinoja toimia läheissuhteissaan. Suhde perhe- ja läheistyön ohjaajaan koettiin luottamuksellisena ja turvallisena. Valtaosalla vastaajista esiintyi viranomaisvastaisuutta, ja tukea viranomaistahojen kanssa asioidessa pidettiin tarpeellisena. Vastajat esittivät työmuodolle myös kehittämisehdotuksia, joita avattiin tarkemmin tutkielman tuloksissa. Tutkielman tuloksia voidaan hyödyntää työelämässä KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyötä kehittäessä.

Asiasanat: perhe- ja läheistyö, päihde- ja lainrikkojataustaisten kokemukset, vertaisuus, järjestötyö

Heidi Cederberg, Johanna Kyhkynen

”This is the first place where I’ve been accepted like this ever” Experiences of KRIS-Tampere ry’s family social work and family cooperation

Year

2022

Pages

55

The thesis was carried out in collaboration with KRIS-Tampere ry. The association’s aim is to help and support those in the criminal or substance abuse cycle and those released from prison to re-integrate into society on a peer-to-peer basis. The association is politically as well as religiously non-aligned. The aim of the dissertation was to provide KRIS - Tampere ry with research information on the experiences of those covered by family social work and family cooperation support and development proposals for the form of work. In our work, we also sidelined the antiauthoritativeness that occurs as a phenomenon in the target group and the way in which the support of a family and close-up counselor was perceived in the authority networks. Our research question was, how do those involved in KRIS - Tampere ry’s support for family social work and family cooperation experience the form of work and what could be done to develop it?

In the theoretical part of the work, we discussed the working methods of a family and close-knit counselor, as well as the challenges and support needs of a person with a substance abuse and criminal background. In addition, we wanted to highlight the importance of peer support and inclusion as part of KRIS-Tampere ry’s operations. Multi-method Our thesis was carried out with a structured questionnaire (Appendix 2). The material was analyzed using theory-driven content analysis. Based on the material, we themed the answers, which we present in the results of the dissertation.

In conclusion, the quality of life of those receiving support had improved in many different areas as a result of family social work and family cooperation. Experiences of equality, inclusion and significance had been gained in life. Belief in one’s own agency had grown and the outlook had become more positive. There had been a consolidation in family and intimate relationships, and those in support had found new ways to act in their intimate relationships. The relationship with the family and close-knit counselor was perceived as confidential and secure. The majority of respondents experienced maladministration, and support in dealing with the authorities was considered necessary. The respondents also presented development proposals for the form of work, which we will open in more detail in the results of the dissertation. The results of the dissertation can be utilized in working life when developing KRIS-Tampere ry’s family social work and family cooperation.

Keywords: Family social work and family cooperation, experiences, peer support, society work

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Toimeksiantajan esittely KRIS-Tampere ry	8
3	Järjestötoiminta sosiaali- ja terveysalalla.....	8
4	Päihde- ja lainrikkojатаustaiset.....	9
4.1	Rikollinen elämäntapa, minuus ja maailmankuva	10
4.2	Viranomaisvastaisuus	11
4.3	Kokemus omasta itsestä.....	12
5	Haasteet ja tuen tarpeet.....	12
5.1	Palveluohjaus	13
5.2	Vanhemman päihderiippuvuus ja sen vaikutukset lapseen	14
5.3	Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle	15
5.4	Vanhemman tuen tarve lapsen sijoituksen jälkeen	16
5.5	Perhe-elämän haasteet vankeusaikana ja sen jälkeen.....	18
5.6	Tuen tarve vankilasta vapautumisen jälkeen	19
6	Perhe- ja läheistyön ohjaajan työmenetelmien esittely.....	20
7	Vertaisuus ja osallisuus KRIS:n toiminnassa	22
7.1	Vertaisuus	22
7.2	Osallisuus.....	24
8	Opinnäytetyön tausta, tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys.....	25
9	Mixed method tutkimusmenetelmänä	26
9.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	27
9.2	Kvantitatiivinen tutkimus	27
10	Tutkimusaineiston keruu	28
10.1	Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi	29
11	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	31
12	Tutkimustulokset	32
12.1	Perhe- ja läheistyön tuen piiriin hakeutumisen syyt	33
12.2	Osallistuminen toimintoihin	35
12.3	Perhe- ja läheistyöltä jo saatu tuki sekä toiveet työmuodolle	36
12.4	Kokemukset perhe- ja läheistyön vaikutuksista.....	39
12.5	Vastanneiden kokemukset epäluottamuksesta viranomaisia kohtaan	41
12.6	Vastaaajien perhe- ja läheistyön kehittämis ehdotukset	43
13	Johtopäätökset	44
14	Pohdinta	45
15	Lähteet	46
	Kuviot	51

Taulukot	51
Liitteet	52

1 Johdanto

Päihde- ja lainrikkoja taustaisella henkilöllä voi esiintyä monenlaisia tuen tarpeita elämän eri osa-alueilla. Haasteita päihde- ja rikoskierteestä irrottautuessa voi tuottaa esimerkiksi sosiaalisen verkoston puute, taloudelliset vaikeudet sekä ongelmat perhe- ja läheissuhteissa. Avun hakemista voi rajoittaa huonot kokemukset viranomaisten kanssa asioimisesta sekä vaikeus luottaa apua tarjoaviin tahoihin. Apua voi myös olla saatavilla hajanaisesti, tai avun saaminen voi edellyttää voimavaroihin nähden kohtuuttomasti vaivaa sekä tietoisuutta omista oikeuksista. Päihde- ja lainrikkojataustaisen kielteinen kokemus omasta itsestään tai pelko leimautumisesta voi myös rajoittaa avun piiriin hakeutumista.

Joka neljäs suomalainen on kokenut lapsuuskodissaan liiallista päihdekäyttöä ja noin 65 000-70 000 suomalaislapsen vähintään toisella vanhemmista on vakava päihdeongelma. Vankilassa olevista vanhemmista Suomessa ei ylläpidetä tilastoa, mutta läheisen vankeusrangaistuksen on arvioitu koskettavan vuositasolla noin 8000 lasta. Päihde- ja rikoskierteestä irrottautumisen jälkeen tuen tarve vanhemmuuden osalta voi olla suuri. Yhteys lapseen voi olla katkennut tai lapsen kanssa oleminen voi tuntua haastavalta. Vanhempi voi kantaa taakkaa lapsen kanssa menetetyistä ajasta, tai tuntea syyllisyyttä, jos lapsi on päätenyt sijoitettavaksi. Vanhemmalla voi olla myös heikosti tietoa omista oikeuksistaan lapsen asioissa, sekä kokemuksia siitä että ei tule kuulluksi viranomaisten taholta. Sekä vanhempi että lapsi voi kaivata niin tukea, kuin vertaisuudenkin kokemuksia haastavien elämäkokemusten osalta.

Opinnäytetyömme toteutettiin työelämäyhteistyössä, jonka toimeksiantajana oli KRIS-Tampere ry. Järjestön pyrkimys on auttaa ja tukea vankilasta vapautuvia sekä rikos- tai päihdekierteessä olleita kiinnittymään takaisin yhteiskuntaan vertaistukiperiaatteella. KRIS:llä voidaan suorittaa koevapautta, yhdyskuntapalvelua tai työkokeiluja. Ne ovat KRIS:n työsuhde- muotoja, joissa vuositasolla on kymmeniä lainrikkojataustaisia. Tehtävänä on luoda heille ja toimintakeskuksella muuten käyville ihmisille sellainen ilmapiiri, että muutoksen prosessi on mahdollista aloittaa ja ylläpitää. (KRIS-Tampere ry 2017.)

Me opinnäytetyön tekijät suoritimme opintojemme aikana työharjoittelun KRIS-Tampere ry:llä. Perhe- ja läheistyön ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen myötä päädyimme tekemään tutkielman tuen piirissä olevien omiin kokemuksiin pohjautuvasta näkökulmasta. Opinnäytetyötä varten keräsimme tietoa strukturoitua kyselylomaketta (Liite 2) apuna käyttäen. Vastaamisen edellytyksenä oli perhe- ja läheistyön ohjaajan tuen tarve. Tutkielma tuotti tärkeää tietoa siitä, miten tuen piirissä olevat ovat kokeneet hyötyvänsä työmuodosta, ja mitä he siltä vielä toivoisivat. Aineiston analyysistä voitiin myös päätellä, että tuen piirissä olevilla esiintyi viranomaisvastaisuutta, ja perhe- ja läheistyön ohjaajan tuki viranomaisverkostossa koettiin tarpeellisenä ja merkityksellisenä.

2 Toimeksiantajan esittely KRIS-Tampere ry

KRIS ry on jalkautunut Suomeen vuonna 2001. Toiminnan alkaessa nimenä toimi Rikollisten Revanssi Yhteiskunnassa (RRY). Nimi on suora suomennos yhdistyksen Ruotsin KRIS:n alkupe- räismaasta Kriminellas Revansch i Samhället -nimestä. (KRIS ry 2021).

KRIS-Tampere ry on itsenäinen paikallisjärjestö, joka tarjoaa apua ja tukea vankilasta vapau- tuville vangeille. Palvelu tukee vapautuvia päihde- ja rikostaustaisia vankeja integroitumaan takaisin yhteiskuntaan vertaistukiperiaatteen avulla. Elämänmuutoksen tukeminen vertais- tuen avulla on työskentelyssä tärkeässä osassa. Tavoitteena on tukea vankilasta vapautuvien selviytymistä ja nuorien auttaminen, joilla riskinä on ajautua takaisin rikosmaailmaan. (KRIS- Tampere ry 2021a.)

KRIS-Suomi ry:ksi yhdistys muutettiin huhtikuussa 2003, jonka jälkeen alkoi yhdistyksen vanki- latyö. Raha-automaattiyhdistys ja Kriminaalihuollon tukisäätiö alkoivat tukea yhdistyksen ra- kentumista vuonna 2004, jolloin KRIS toimi Loviisassa, Helsingissä, Nurmeksessa, Hämeenlin- nassa sekä Uudessakaupungissa. KRIS-Tampere ry aloitti toimintansa kesällä vuonna 2004 (KRIS ry 2021).

KRIS:n pyrkimyksenä on lainrikkojataustaisten elämänhallinnan ja yhteiskuntaan osallistumi- sen edistäminen, rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaiseminen ja uusintari- kollisuuden ehkäiseminen sekä yhteiskunnan rakenteisiin ja asenteisiin vaikuttaminen. (KRIS ry 2021). Opinnäytetyön tekohetkellä KRIS-Tampere ry:llä työskentelee toiminnanjohtaja, toi- mintakeskusvastaava, vankilatyön koordinaattori, perhe- ja läheistyön ohjaaja sekä kokemus- asiantuntijoita. Mukana toiminnassa on myös vapaaehtoistyöntekijöitä, työkokeilijoita sekä lrti rikollisesta elämäntavasta- hankkeessa työskentelevät projektipäällikkö sekä ohjaaja.

Vertaistyö on olennainen osa KRIS:n toimintaa. Vertaistyö tarkoittaa sitä, että tukityötä te- kevä sekä tuettava ovat kokeneet elämässään jotakin samankaltaista. Lainrikkojataustaisista puhuttaessa usein kyseessä on päihde- ja rikostaustat. (KRIS-Tampere ry 2017).

3 Järjestötoiminta sosiaali- ja terveysalalla

KRIS-Tampere on kansalaisjärjestö. KRIS:n toimii muiden palveluiden tukena, sekä ohjaa ja tukee jäseniään palveluiden käytössä. KRIS:n kohderyhmä on rajattu, ja toimintaa rahoitetaan avustuksilla. KRIS:n jäsenille sekä kävijöille järjestetään tarpeiden ja toiveiden mukaisesti te- kemistä, sosiaalisia kontakteja sekä tukea viranomaisverkostoon.

KRIS-Tampere ry:n toimintaa rahoittaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA sekä Euroopan sosiaalirahasto ESR. Lisäksi KRIS-Tampere ry saa muun muassa kaupungin toiminta-avustuksia. Kaupungin toiminta-avustuksia saadakseen järjestön tulee täyttää tietyt edellytykset. KRIS-Tampere ry on myös rekisteröitynyt patentti ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteriin, ja tältä osin täyttää määrätyt edellytykset. Reunaehtoja järjestön toiminnalle jakamiensa avustuksien pohjalta sanelee muun muassa ESR sekä STEA. KRIS Tampere ry vastaa itse rahoitusten hakemisesta sekä toiminnan raportoinnista. Jokaisella KRIS ry:llä on oma hallitus.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Järjestöt työskentelevät lähellä kansalaisten arkea. Järjestöjen avulla ihmisten on mahdollista osallistua yhteiskunnan toimintaan ja harrastuksiin. Toiminnan vuorovaikutuksellisuuden ja yhteisöllisyyden kautta syntyy sosiaalista pääomaa. Järjestötoiminta antaa yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia myös niille kansalaisille, joiden ääni tulee muutoin heikosti kuulluksi. (THL 2019.)

Suomessa on tällä hetkellä noin 135 000 rekisteröityä yhdistystä. Näistä noin 10 % on sosiaali- ja terveysalan järjestöjä. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan osallistuu jopa yli 720 000 täysi-ikäistä suomalaista. Säännöllisesti osallistuvia heistä on yli 460 000 henkilöä. Järjestöt nähdään tärkeänä kumppanina julkisten palveluiden tuotannossa. Järjestöt ovat kunnille tärkeä kumppani julkisten palveluiden tuotannossa. Julkinen ja yksityinen sektori sekä järjestöt voivat toimia yhteistyössä erilaisten sosiaali- ja terveysalan ongelmien ratkaisemiseksi. Järjestöjen keskinäinen sekä kuntien ja järjestöjen välinen yhteistyö ja uudet kumppanuudet ovat tärkeällä sijalla väestön terveyden edistämässä ja väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamistyössä. (THL 2019.)

Järjestöjen ja kuntien kumppanuudella terveyden edistämiseen liittyvä toiminta saadaan lähemmäs kuntalaisia. Samalla vahvistetaan kuntalaisten äänen kulumista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee, että kunnan ja järjestöjen välisessä yhteistyössä kannattaisi ottaa huomioon muun muassa yhteisten tavoitteiden määrittely, yhteistyölle varattu riittävä aika, joustavat rakenteet yhteistyön tukena, moniäänisyyden arvostaminen, riittävien resurssien varaaminen sekä avoin tiedottaminen molemmin puolin. (THL 2019.)

4 Päihde- ja lainrikkojataustaiset

Päihde- ja lainrikkojataustaisesta henkilöstä puhuttaessa henkilöllä on aiemmin ollut yhteys päihteisiin ja/tai rikolliseen toimintaan. Mielenterveyden- ja päihdeongelmien lisäksi muun muassa koulukiusaamisen aiheuttama syrjäytyminen, koulutuksen ja työn ulkopuolelle

jääminen, lapsen ja nuoren haastava kasvu- ja elinympäristö voivat olla riskitekijöitä rikosuran aloittamiselle jo nuorella iällä. (Lampinen 2022, 33-34; Tuovi 2022.)

4.1 Rikollinen elämäntapa, minuuks ja maailmankuva

Ahti Lampisen artikkelissa rikollinen elämäntapa - millainen on minuuks ja maailmankuva rikollisen uran eri vaiheissa? nostetaan esiin, että usein moninkertaisilla rikoksenuusijoilla elämä on alkanut mennä sivuraiteelle jo lapsuudessa. Taustalla on voinut vaikuttaa esimerkiksi haastava temperamentti sekä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi tarvittavat elementit elinympäristöstä. Lapsen temperamentti on voinut tuottaa käyttäytymistä, johon muut ympäristössä olevat ovat vastanneet kielteisesti. Epäjohdonmukaisuus ja ankara kasvatustyyli taas ovat voineet lisätä kielteistä kierrettä. (Lampinen 2022, 34.)

Artikkelissaan Lampinen (2022) toteaaakin, että lapsi on voinut tottua kotona elämäntapaan ja ympäristöön, jossa rikokset, päihdeongelma ja väkivaltaisuus ovat olleet normi. Perusturvallisuuden järkkäminen lapsuudessa osaltaan kasvattaa riskiä elämäntilanteiden hallinnan vaikeuksiin myöhemmällä iällä.

Päihde- ja rikostaustaisten lapsuudenperheissä on usein ollut pitkäaikaisia taloudellisia huolia, alkoholiongelmia, perheenvälisiä ristiriitoja, työttömyyttä ja sairauksia, jotka yleensä vaikuttavat pitkäaikaisesti yksilön ja perheen elämään. Lapsuudessa koettu kontrollin puute vapauttaa nuoret etsimään vertaisryhmää, jossa tehdään rikoksia sekä auktoriteettien vastustaminen monin tavoin jatkumona esimerkiksi luokasta poistamiseen, tarkkailuluokalle siirtymiseen koulujen keskeyttämiseen tai asevelvollisuuden suorittamatta jättämiseen. Rikosuran alkuvaiheeseen liittyy kapinointi yhteiskuntaa vastaan, elämänmallien hyljeksintä ja vapaan kulkijan malli, jossa asenteelle tyypillistä on lyhytjänteisyys, nopea rahan kuluttaminen ja lyhytjänteisyys, päivä kerrallaan - ajattelu. (Lampinen 2022, 34.)

Lampisen (2022, 38) mukaan moni rikos- ja päihdetaustaisista päätyvät alalle, jossa he voivat hyödyntää kokemuksiaan esimerkiksi auttamalla muita samanlaisessa tilanteessa olevia ja näin esimerkiksi tukea rikolliselta uralta irtautumisessa. Rankat elämässä koetut kokemukset voivat muuttua kyvykkyudeksi ja asiantuntijuudeksi, jota ei välttämättä ole työntekijällä. Tämäntekainen uusi identiteetti edistää myönteistä muutosta elämässä ja päämääränä on vähitellen kiinnittyä yhteisöön ja yhteiskuntaan siten, että asettuu edustamaan myönteiseksi koettua roolia uhan tai vaaran sijaan.

Rikosseuraamuslaitos on julkaissut rikosseuraamusasiakkaiden terveyttä, työkykyä ja hoidontarvetta koskevan tutkimusraportin, jossa selvitettiin vankien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien ruumiillisia sairauksia, mielenterveyden häiriöitä sekä hoidontarvetta ja työkyvyn alenemaa (Rikosseuraamuslaitos 2010).

Rikosseuraamuslaitoksen julkaisussa (2010) tuotiin esiin, että vangeilla mielenterveyden häiriöt ja päihderiippuvuus on kymmenenkertaista tavallisiin aikuisikäisiin suomalaisiin verrattuna. Lisäksi alkoholiriippuvuus sekä riippuvuus erilaisiin huumausaineisiin on yleistä. Useimmiten rikoksentehtyjä kärsii ennen tuomion alkua jo mielenterveys- ja päihdeongelmista. Mielenterveyden ja päihteidenkäytön ongelmat ovat hoidollisesti haastavia sekä myös haastavat vankilasta vapautuvien jatkohoidon toteutumista. (Rikosseuraamuslaitos 2010, 74-75.)

4.2 Viranomaisvastaisuus

Viranomaisvastaisuutta ei voida määritellä yksiselitteisesti, mutta yleisesti käsitteellä viitataan yleiseen epäluottamukseen viranomaisia kohtaan (Järvinen 2015, 231). Yleisen epäluottamuksen tulkitaan liittyvän lainrikkojan vähäisiin kokemuksiin luottamussuhteista.

Järvinen (2015, 231) on todennut, että ”lainrikkojen alakulttuuriin liittyy yleinen epäluottamus viranomaisia kohtaan ja vähäiset kokemukset luottamuksellisista ihmissuhteista. Lainrikkojen kohtaamia yhteiskunnan instituutioiden, työntekijöiden ja yleensä ihmisten kanssa sävyttää epäluottamus ja siihen liittyvät leimat”

Viranomaisvastaisuudessa tyypillistä on, että sekä työntekijät että asiakkaat luovat keskinäiseen suhteeseen rajoja. Järvinen (2015, 231) toteaa väitöskirjassaan, että asiakas-työntekijäsuhteissa toinen osapuoli, kuten asiakas saattaa rajata suhdetta korostamalla työntekijän viranomaisroolia. Asiakas vetää rajat siihen, mistä asioista hän suostuu keskustelemaan viranomaisen kanssa. Molemmat osapuolet saattavat tuoda esiin, etteivät odota syvällistä asiakas-työntekijäsuhdetta. Kyseessä voi olla myös ammatillisen työn kannalta tarkoituksenmukainen rajaaminen silloin, kun esimerkiksi etäohjaustilassa asiakkaalla voi olla tukena muita läheisiä tai auttavia tahoja.

Viranomaisen ja tuettavan suhteen tukemisessa keskeistä ovat vastavuoroinen kunnioitus, sillä se lisää tuettavan turvallisuuden tunnetta ja tukee yhteistyötä asiakkaan ja työntekijän välillä. Tuettava tulee hyväksyä tasa-arvoisena ja kunnioittaa häntä ongelmineen, vaikkei hänen tekojaan työntekijä hyväksyisikään. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 63.) Monelle rikosseuraamusalan asiakkaalle luottamus asiakas-työntekijäsuhteessa pidetään merkittävänä kokemuksena, sillä asiakkaat kuvaavat vaikeuksiaan luottaa ihmisiin. Vapautuvilla vangeilla tai entisillä päihde- ja lainrikkojajataustaisilla on usein huonoja kokemuksia viranomaisista tai heidän toiminnastaan, jonka vuoksi monet kokevat luottamuspulaa. Yhteistyö ja luottamussuhteen luominen voi olla vaikeaa silloin, kun luottamusta ei ole syntynyt työntekijän ja tuettavan välille. (Järvinen 2015, 231.)

Tutkimus oli toteutettu kysymällä rikosseuraamusalan asiakkailta, millaisina pidetään työntekijän hyviä ominaisuuksia. Aiemman tutkimuksen perusteella rikosseuraamusalan asiakkaat pitivät merkityksellisinä ominaisuuksina, että työntekijä kohtelee asiakasta yksilönä, sekä ilmaisee aitoa välittämistä ja luottamusta. Tärkeinä ominaisuuksina pidettiin myös kuuntelemista, vuorovaikutusta ja kiinnostusta asiakasta kohtaan. Rikosseuraamusalan asiakkaat arvostavat työntekijässä kunnioittavaa suhtautumista ja uskoa asiakkaaseen. (Järvinen 2015, 47.)

Viranomaisten taholta tulisi olla motivaatio ja uskoa vankilasta vapautuvan tai päihde ja lainrikkojатаustaisen muutoshalukkuuteen. Jos viranomaistaho ei usko muutokseen, peilautuu sen vaikutukset myös siihen kuinka tuettava itse kykenisi uskomaan itseensä ja omaan onnistumiseensa. Turvallisuudentunne, johon kuuluu luottamus omiin voimavaroihin ja toisten henkilöiden antamaan tukeen. (Vilén, ym. 2008, 63.)

4.3 Kokemus omasta itsestä

Yleisesti itsetuntemukseen liitetään kyky tunnistaa ja reflektoida ajatuksia, tarpeita ja tunteita ja toiveita vahvuuksia sekä kehittämistarpeita. Itsetuntemus tukee omannäköisen elämän ja arjen hyvinvoinnin saavuttamista. Itsetuntemus rakentuu lapsuudesta lähtien ja karttuu iän ja elämäkokemusten kautta sekä sitä voi oppia ja harjoitella läpi elämän (Mieli 2021a).

Itsetuntemus on kyvykkyyttä myös erottaa nämä ulkomaailmasta sekä toisten ajatuksista, tarpeista ja tunteista. Omien ajatusten, asenteiden, arvojen, tunteiden ja mielentilojen sekä muun muassa vahvuuksien ja haasteellisten ominaisuuksien tunteminen on itsetuntemusta. (Mieli 2021b).

Päihde- ja lainrikkojатаustaiset saattavat kantaa mukanaan monenlaisia epäonnistumisen kokemuksia. Lisäksi heillä voi olla haasteita mielenterveyden, oppimisen sekä perhe-elämän eri osa-alueilla. Näiden haasteiden kohtaaminen alkaa usein jo lapsuudessa ja toisinaan ne voivat olla myös sukupolvellisiä jatkumojia. (Mieli 2021a; Mieli 2021b.)

5 Haasteet ja tuen tarpeet

Perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevilla esiintyy erilaisia haasteita, joihin työmuodon kautta pyritään vastaamaan. Tässä kappaleessa avaamme näitä asioita.

5.1 Palveluohjaus

Palveluohjausta kaipaa usein henkilö joka tarvitsee useimpia palveluja, mutta jonka oma elämänhallinta ja toiminnanohjaus ovat heikentyneet. Palveluohjauksesta voidaan puhua silloin kun henkilöä voidaan tavata useita kertoja, ja häneen sekä hänen elämäntilanteeseensa voidaan huolellisesti tutustua. Kun palveluohjausta tarvitsevaan henkilöön on saatu muodostettua luottamuksellinen suhde, voidaan edetä selvittämään toiveita, tavoitteita ja voimavaroja tätä kautta mahdollisia palveluita jotka henkilön tavoitteita tukee. Usein palveluohjausta kaipaavalla on vaikea elämäntilanne, johon tarvitaan useita eri palveluita vahvistamaan selviytymistä. (Suomen palveluohjausyhdistys SPO ry 2020.)

Palveluohjaukselle on tarvetta monesta eri syystä. Palvelujärjestelmä on hajanainen ja joustamaton. Palvelujärjestelmässä voi olla useita päällekkäisiä asiakkuuksia, mutta yhdelläkään palveluja tarjoavista tahoista ei välttämättä ole realistista kokonaiskuvaa tilanteesta. Palvelujen keskellä suunnistaminen edellyttää hyviä elämänhallinnan ja toiminnanohjauksen taitoja, ja näitä ei hankalassa elämäntilanteessa olevalta välttämättä löydy. Palveluohjauksen avulla pyritään kuulemaan minkälaista palvelua tuen tarpeessa oleva itse kaipaa, ja mistä hän on kokenut hyötyvänsä. (Suomen palveluohjausyhdistys SPO ry 2020.)

Sosiaali- ja terveyshuollon erilaisten erityisosaamisten mukaan, ja tällöin ne vastaavat vain tietyn tyyppiseen tuen tarpeeseen. Henkilöillä joilla on runsaasti erilaisia haasteita elämässään, ongelmat ovat usein epämääräisiä ja sanoittamattomia. Näissä tilanteissa kokonaisuutta ei hahmoteta tarjoamalla palvelua vaan tietyn kohdennetun tuen tarpeen osalta. Elämänhallinnan haasteet ja runsas tuen tarve monesti näkyy myös vaikeutena sitoutua pitkäjänteiseen työskentelyyn, mutta toisaalta juuri näissä tilanteissa palveluohjauksesta ja kokonaisvaltaisesta tuesta on hyötyä. (Suomen palveluohjausyhdistys SPO ry 2020.)

Moniongelmaisina pidetyillä henkilöillä usein ongelmia joita he eivät itse pysty korjaamaan. Ongelmat voivat kuitenkin johtua myös muusta kuin henkilöstä itsestään. Voi olla että erilaisten palveluiden piirissä ollaan oltu pitkiä aikoja, mutta henkilökohtaisiin tavoitteisiin ja tarpeisiin ei ole vastattu ja tämän vuoksi on tapahtunut palveluiden väliin tai ulkopuolelle joutuminen. Syrjäytymistä voi edesauttaa kokemus omasta kyvyttömyydestä tällaisessa tilanteessa. (Suomen palveluohjausyhdistys SPO ry 2020.)

Palveluohjauksen avulla tavoitellaan aina elämänlaadun parantumista. Palveluohjauksen myötä pyritään löytämään henkilön omat voimavarat joita hyödyntää vaikeissa tilanteissa. Voi olla että palveluohjauksen piirissä olevalla henkilöllä on haitallisia toimintamalleja, joista hän ei itse ole tietoinen. Palveluohjauksen myötä pyritään löytämään taidot, kyvyt ja voimavarat joiden avulla haitalliset toimintamallit voidaan kääntää toisenlaisiksi. Palveluohjauksella tavoitellaan sekä ajattelussa että toiminnassa tapahtuvaa muutosta, jonka myötä

palveluohjausta tarvitseva pystyisi jatkossa toimimaan omassa elinympäristössään joutumatta uudelleen tilanteeseen josta on lähdetty liikkeelle. (Suomen palveluohjausyhdistys SPO ry 2020.)

5.2 Vanhemman päihderiippuvuus ja sen vaikutukset lapseen

Arviolta 70 000 suomalaista lasta kasvaa perheessä, jossa ainakin toisella vanhemmista on vakava alkoholi- tai huumeongelma. Tämä tarkoittaa noin kuutta prosenttia kaikista alaikäisistä lapsista. Isän tai äidin päihdeongelman kanssa eläviä lapsia on kuitenkin todennäköisesti enemmän, sillä arvio perustuu vain apua hakeneiden perheiden lapsiin. (THL 2017.)

Kun yksi sairastuu, monen elämä muuttuu. Sairastuneen henkilön perheen huomioiminen päihde- ja mielenterveyspalveluissa on tärkeää. Se tukee yksilön toipumista, kannattelee koko perhettä ja voi katkaista ongelmien siirtymisen seuraavalle sukupolvelle. (Lastensuojelun keskusliitto 2019.)

Päihderiippuvaisen vanhemman kanssa kasvaminen vaikuttaa aina jollain tapaa lapsen elämään myös myöhemmin. Vaikutukset eivät kuitenkaan ole niin yksiselitteisiä kuin joskus on taipumus ajatella. Päihderiippuvaisen vanhemman kanssa elänyt lapsi ei ole automaattisesti tulevaisuudessa itse päihderiippuvainen, vaikka alttius olisikin verrattain korkeampi. Monet erilaiset tekijät niin kotona kuin kodin ulkopuolella vaikuttavat siihen millaisena tulevaisuus näyttäytyy. (Päihdelinkki 2017.)

Vanhemman päihteidenkäyttö muovaa yleensä jollain tapaa lapsen maailmankuvaa. Sosiaaliset suhteet sekä omaan identiteettiin liittyvät asiat voivat tulevaisuudessa vaatia työstämistä. Jos lapsuudessa on jäänyt vaille hoivaa ja huolenpitoa, on suurempi todennäköisyys kokea myöhemmin arvottomuuden ja ulkopuolisuuden tunteita. Lapsuuden kokemusten vuoksi aikuisiällä voi myös nousta esiin traumaperäisiä oireita, kuten paniikkikohtauksia, unettomuutta, masennusta sekä erilaisia psykosomaattisia oireita. Oireita voi olla vaikeaa yhdistää menneisyyteen, joka taas saattaa aiheuttaa hämmennystä sekä lisätä alemmuuden ja syyllisyyden kokemuksia. Keskusteluapu, vertaisryhmät ja läheiset, joiden kanssa voi avoimesti jakaa asioita voivat olla tilanteessa merkityksellisiä. Tietoisuus asioista voi tuoda helpotusta olotilaan sekä lisätä itsemyyötätuntoa. (Päihdelinkki 2017.)

Päihderiippuvaisen vanhemman lapsella voi ilmetä erinäisiä haasteita myöhemmin myös lähi-suhteissa. Tulevaisuuden parisuhteissa avoimuus ja hyvä keskusteluyhteys on tärkeitä tekijöitä, sillä ajoittain menneisyyden kokemukset voivat nousta esiin eri tavoin, esimerkiksi vaikeutena luottaa tulevaisuuteen, vaikka tässä hetkessä kaikki olisi hyvin. Kun päihderiippuvaisen lapsi saa jälkikasvua, voi pinnalle nousta omia kokemuksia vanhemmuudesta tai pelkoa

ongelmien ylisukupolvisesta siirtymästä tai omista piirteistään vanhempana. Myös suhde omaan päihderiippuvaiseen vanhempaan voi kuormittaa tilannetta. (Päihdelinkki 2017.)

5.3 Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle

Suomessa kodin ulkopuolelle oli vuoden 2020 aikana sijoitettuna kaikkiaan 19 086 lasta ja nuorta. Määrä pysyi edellisen vuoden tasolla (+0,4 %). Kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 1,6 prosenttia väestön 0-20-vuotiaista. Kiireellisesti sijoitettujen lasten osuus oli 0,4 prosenttia vuonna 2020 väestön 0-17-vuotiaista. (THL 2021.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa huostaanottoa pidetään viimesijaisena keinona turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotto tarkoittaa, että vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy vanhemmilta viranomaisille. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto, silloin kun lapsesta huolenpito tai lapsen kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti lapsen terveyttä tai lapsi vaarantaa itse terveyttään tai kehitystään. Huostaanotto ja sijaishuolto tulee kuitenkin järjestää vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuolto on lapsen edun mukaista. (THL 2020.)

Lapsen kasvuympäristön on oltava turvallinen ja virikkeitä antava. Puutteet lapsen huolenpidossa voivat ilmetä monella eri tavalla. Ne voivat perustua lapsen vanhempien puutteelliseen kasvatukseen ja hoitokykyyn tai jaksamattomuuteen. Puutteet voi johtua päihde- tai mielenterveysongelmasta, tai useasta erilaisesta vanhemmuuteen vaikuttavasta tekijästä. (THL 2020.)

On tärkeää kuitenkin muistaa, ettei päihde- tai mielenterveysongelma itsessään ole peruste huostaanottoon vaan kyse on usein ongelmiin liittyvistä muista ilmiöistä, jotka heijastuvat kielteisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Huostaanottoon täytyy ryhtyä silloin, jos vanhempi ei hae tai saa itselleen tukea ja apua ongelmiinsa, eikä lapsesta huolehtiminen riittävällä tasolla onnistu. (THL 2022.)

Huostaanottoon päädyttyä vanhemmille tulee selvittää tähän johtaneet syyt ja perustelut, sekä pitää koko prosessin ajan perhe ajan tasalla. Huostaanottoa valmisteltaessa ja jo ennen siihen ryhtymistä asiakkaana olevan perheen tulee olla koko ajan tietoinen tarjolla olevista vaihtoehdoista ja seuraamuksista. Perhe tulisi pitää tietoisena myös siitä, miten työskentely etenee ja heidän tulisi olla mahdollista esittää omia näkemyksiä sekä ehdotuksia. (THL 2022.)

Yhteistyön onnistumisen kannalta on merkityksellistä, että vanhemmat kokevat, että heidän mielipiteensä on aidosti otettu vastaan ja että he ovat tulleet ymmärretyiksi. Tilanteessa tulisi huomioida myös se, että vanhemmat elävät shokkivaihetta, joka vuoksi kyky muistaa,

vastaanottaa, tai ymmärtää asioita voi olla koetuksella. Tätä ei aina riittävästi huomioida työskentelyssä. Asiat vaativat toistoa sekä rauhallista työtettä. (THL 2022.)

Huostaanotto prosessi herättää erilaisia tunnetiloja ja reaktioita, ja toipuminen vie vaihtelevasti aikaa. Monesti alussa olo voi tuntua epätodelliselta ja pysähtyneeltä, myöhemmin tilanne realisoituu ja tunteet ottavat valtaa hallitsemattomastikin. Huostaanottotilanteessa vanhemman olisi hyvä päästä käsittelemään asiaa, jotta se ei hallitse koko elämää. Esimerkiksi läheisten, vertaisten ja ammattilaisten tuki voi auttaa pääsemään asian kanssa eteenpäin, niin että ajatukset olisivat menneen sijaan jossain vaiheessa myös tulevaisuudessa. (Saarela, E. 2021.)

5.4 Vanhemman tuen tarve lapsen sijoituksen jälkeen

Teoksessa Huostaanotto - lastensuojelun vaativin tehtävä (2018) todetaan, että huostaanoton tuottamat muutokset vanhempien henkilökohtaiseen elämään todellistuvat tunne-elämän, kohteellistumisen, vanhemmuuden uudelleenmuotoutumisen, stigmatisoitumisen, eheytyksen sekä itsensä toteuttamisen ja kansalaisaktivoitumisen prosesseina. Nämä kaikki edellä mainitut prosessit sisältävät lukuisia, toistensa kanssa risteäviä osaprosesseja ja suhteita. (Vierula, T. 2018, 270.)

Miia Pitkäsen (2011) tekemässä tutkimuksessa Vastuun paikka! kuvataan kuinka vanhemmat kokevat monesti huostaanottotilanteessa vastuun avun hakemisesta jäävän heille itselleen. Monella vanhemmalla on myös epätietoisuutta siitä mistä ja minkälaista apua olisi saatavilla. Oma-aloitteisuus kriisitilanteessa, jota on todennäköisesti pitkään jo edeltänyt monin eri tavoin kuormittava elämäntilanne, on iso vaatimus vanhemmalle. Vanhemmalta odotetaan myös kykyä selvittää omia oikeuksia ja mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksiin. Monesti vanhemmat kokevat, että intensiivinen tuki joko loppuu, tai ainakin huomattavasti vähenee samalla hetkellä, kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Lisäksi vanhemmat ovat kokeneet haasteeksi sosiaalityöntekijöiden runsaan vaihtuvuuden. Vanhempien epätietoisuus palveluista ja heidän asioistaan vastaavista tahoista korostui tutkimuksessa. (Pitkänen, M. 2011, 47-52).

Huostaanotto ja lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle aiheuttaa pääsääntöisesti aina kriisin. Vanhemmat voivat kaivata tukea ja apua monenlaisiin asioihin. Näitä voi olla esimerkiksi tilanteen aiheuttamien tunteiden käsittely, tuki tilanteeseen sopeutumiseen ja oman elämän järjestämiseen sekä uudenlaisen vanhemman roolin löytymiseen. Kriisiin voi kuulua monenlaisia eri vaiheita, joiden järjestys voi vaihdella. Vanhemmat voivat reagoida vaikeassa tilanteessa monin eri tavoin. Apua vanhempi voi saada esimerkiksi terveystieteistä, seurakunnasta, järjestöistä tai erilaisista vertaistukiryhmistä. (Suomen kasvatustieteiden tutkimuskeskus ja perheneuvonta ry 2022.)

Vanhempia ei tulisi jättää yksin huostaanoton jälkeen. Kokemus on osoittanut, että vaikka vanhemmat itse tiedostaisivat huostaanoton tarpeellisuuden, ei lapsen menetyksestä aiheutuva surua voida välttää. Tuki vanhemmille heti kriisin ja menetyksen alkuvaiheessa voi lyhentää huostaanoton aiheuttamaa suruaikaa ja helpottaa jatkossa tapahtuvaa työskentelyä perheen kanssa. (THL 2019.)

Vanhempien kuuntelemisella huostaanottotilanteessa ja sen jälkeen, on keskeinen merkitys hyvälle yhteistyölle. On tärkeää antaa tilaa kertoa ajatuksistaan omalla tahdillaan ja tavallaan. Ollaan valmiina etsimään ja vastaanottamaan tietoa avoimesti, vailla ennakoasenteita ja -käsityksiä tai ainakin ollaan valmiina kyseenalaistamaan ja muuttamaan niitä. Kuuntelemiseen sisältyy myös toisen sen hetkisen kokemuksen kunnioittaminen. (THL,2019.)

Huostaanottotilanteessa vanhemman saama tuki ja asian käsittely on tärkeää myös siksi, jotta tapahtunut ei hallitsisi koko elämää ja vanhempi voisi elää niin että ajatukset olisivat menneen sijaan jossain vaiheessa myös tulevaisuudessa. Monesti heti huostaanoton jälkeen olo voi tuntua epätodelliselta ja pysähtyneeltä, myöhemmin taas tilanne realisoituu ja tunteet voivat ottaa valtaa hallitsemattomastikin. (Saarela 2021.)

Vanhemman ajatukset voivat olla ristiriitaisia, ja tunnetilat vaihdella helpotuksesta syyllisyyteen, tuskaisuuteen, hämmennykseen ja voimattomuuteen. Vanhempi voi eristäytyä toisista ja tuntea olonsa yksinäiseksi ja merkityksettömäksi. Mielessä voi toistua samat kysymykset: Miten tähän tilanteeseen päädyttiin? Mitä seuraavaksi tapahtuu? Pidetäänkö lapsesta varmasti huolta? (Saarela 2021.)

Huostaanotetun lapsen vanhemman on tärkeää kuulla, että huostaanotto ei tarkoita vanhemmuuden päättymistä. Vanhempi on edelleen lapsen isä tai äiti, vaikka lapsen elämässä on nyt myös muita aikuisia huolehtimassa. Tapaamista on tärkeää pitää kiinni, vaikka se tuntuisikin raskaalta tilanteiden herättämien tunteiden vuoksi. Myös lapselle on tärkeää nähdä, että vanhempi on edelleen hänen vanhempansa, vaikka asumisjärjestelyt olisikin muuttuneet. (Saarela 2021.)

Sijoituksen jälkeen lapsen huoltajalla on edelleen oikeus saada tietoa lapsensa asioista ja pitää lapsen yhteyttä. Yhteydenpito-oikeus on lapsen erityinen ihmisoikeus. Sijoittajakunnan ja sijaishuoltopaikan henkilökunnan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. (THL 2019.)

Lapsen omilla vanhemmilla on tärkeä rooli myös lapsen sopeutumisessa sijoituspaikkaan. Vanhemmat voivat auttaa lasta sopeutumaan tilanteeseen, mutta he tarvitsevat myös itse tukea tilanteessa. Vanhemmille voi olla vaikeaa kohdata lapsensa kiintymisen sijaisvanhempiin tai muihin häntä hoitaviin ihmisiin. Myös vierailut lapsen luona voivat aiheuttaa voimakkaita tunnereaktioita. (THL 2019.)

Vanhemmat voivat myös kokevat alemmuudentunnetta ja mustasukkaisuutta vanhemmuudesta. Tämä olisi tärkeää tiedostaa ja ymmärtää syntymäperheen kriisiä. Lapsestaan eroon joutuneen vanhemman saattaa olla joskus vaikeaa pitää yhteyttä lapsen johtuen omasta kriisitilanteesta, syyllisyydestä tai häpeästä. (THL 2019.)

Sijoitettujen lasten vanhemmat kokevat usein olevansa yksinäisiä ja kantavansa ulos päin näkyvää leimaa. Vanhemmalla ei välttämättä ole lähipiirissä yhtään vastaavassa elämäntilanteessa olevaa tuttavaa kenen kanssa keskustella tilanteesta. Tilanteessa, jossa lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle, olisi tärkeää, että vanhempi saisi tukea tunnistaakseen ja löytääkseen omat voimavaransa ja selviytymiskeinonsa, jotta uudenlaisen elämäntilanteen jälleenrakentaminen voi alkaa. Omien voimavarojen tunnistaminen ja hyödyntäminen auttaa selviämään erilaisista haasteista ja kriisitilanteista. (Suomen kasvatus- ja perheneuvonta 2022.)

5.5 Perhe-elämän haasteet vankeusaikana ja sen jälkeen

Vankeusaika voi haastaa perhe-elämää ja parisuhdetta monin eri tavoin. Konkreettinen muutos parisuhteelle on se, että toinen ei ole enää läsnä arjessa. Myös yhteydenpito voi etenkin rangaistuksen alkuvaiheessa olla haastavaa, parisuhdetta voidaan kyseenalaistaa viranomaisien tai läheisten taholta ja taloudellinen tilanne voi tuottaa päänvaivaa. Jos perheessä on lapsia, voivat he ikävöidä tuomiota suorittavaa ja vanhempaa ja oireilla muuttuneen tilanteen vuoksi. Arjen pyörittäminen ja vastuu jää yksin toiselle vanhemmalle. Parisuhteen molemmat osapuolet voivat kärsiä tilanteesta yksin, ja vähäisiä yhteisiä yhteydenpidon hetkiä ei välttämättä haluta käyttää tilanteesta puhumiseen. Tämä taas edesauttaa vääristymien syntymistä suhteeseen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021b.)

Vaikka vankeusrangaistus haastaakin perhe-elämää, ei vanhemmuuden tarvitse katketa tuomioon. Yleisesti ottaen on toivottavaa jatkaa yhteydenpitoa vanhemman ja lapsien välillä, ellei taustalla ole jotain erityisen painavaa syytä, jonka vuoksi sosiaalitoimi on rajannut kontaktissa olemista. Lain mukaan lapsella on oikeus tavata ja pitää yhteyttä vankilassa olevaan vanhempaansa, jos se vain on lapsen edun mukaista. Lapsen on hyvä tietää, että vanhempi on turvassa ja tavoitettavissa, ja että vanhemmalla on esimerkiksi säännölliset ruoka- ja nukkumaanmenoajat ja muut arkirutiinit kunnossa, niin että lapsi voi keskittyä omiin tärkeisiin asioihinsa sen sijaan että huolehtii poissa-olevan vanhemman voinnista. Perheen roolit muuttuvat väistämättä aikana, jolloin tuomiota suoritetaan, mutta siinä voi pitää mukana myös tuttuja elementtejä, kuten tapaamisissa tai puheluissa lapsen koulusta ja kavereista kyselemistä. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021c.)

Vankeusrangaistuksen aikana viranomaisten tulisi tukea yhteydenpitoa niin että vangin yhteydet läheisiin säilyisivät. Vankiloiden toimintaa, jossa ollaan yhteydessä vangin lähiomaisiin,

kutsutaan perhetyöksi. Kuinka paljon perhetyötä on saatavilla, ja millaisessa muodossa vaihtelee sen mukaan missä vankilassa tuomiota suorittaa. Vankiloiden toimesta järjestetään myös perhe- ja parisuhdeleirejä. Samoin Kriminaalihuollon tukisäätiö järjestää neljä valtakunnallista perhe- tai pari-suhdeleiriä vuodessa. Jokaisessa vankilassa on myös nimetty perhetyön yhdyshenkilö, ja vanhemmuutta koskevissa huolissa voi varata keskusteluajan pastorille tai vankilan omalle sosiaalityöntekijälle. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021c.)

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset uudistettiin vuonna 2018 ja niissä on huomioitu uudet kansalliset ja kansainväliset lakimuutokset lapsi- ja perhetyötä koskien. Vuonna 2018 uudistetuissa linjauksissa on huomioitu uudet kansalliset ja kansainväliset lakimuutokset sekä suositukset lapsi- ja perhetyötä koskien. Linjauksissa on huomioitu aikaisempia linjauksia enemmän lapsen edun ja lapsinäkökulman huomioiminen päätöksenteossa sekä henkilökunnan lähityössä. Lisäksi on linjattu lapsi- ja perhetyön muodoista eri seuraamusmuodoissa ja korostettu yhteis-työkumppanien roolia entisiä linjauksia enemmän. Rikosseuraamusalalla yhteistyötä eri viranomaisten ja yhteistyötahojen kanssa verkostoituen pidetään tärkeänä. (Rikosseuraamuslaitos 2019.)

Myös vankeusrangaistuksen päättyminen ja paluu arkeen ja yhteiselämään voi haastaa monella tapaa, vaikka kyseessä olisikin odotettu elämänvaihe. Monesti haasteet voivat jäädä piiloon, tai niitä ei haluta nähdä tai nostaa esiin vapautumisen ollessa lähellä. Vapautumiseen valmistautuminen tulisi kuitenkin aloittaa hyvissä ajoin, vaikka perhe asuisi erillään tuomion päättymisen jälkeen. Perheen roolit ovat muuttuneet tuomion aikana, tuomiota suorittanut voi kokea syyllisyyttä siitä, että ei ole päässyt osallistumaan arkeen ja vapaudessa ollut voi kokea ärtymystä siitä, että on joutunut hoitamaan kaiken yksin. Parisuhteen osapuolen olisi hyvä päästä keskustelemaan avoimesti toistensa kanssa nykyhetkestä, tulevaisuuden odotuksista ja kokemuksistaan. Uuden tilanteen edessä tarvitaan myös aikaa. Keskinäiseen ymmärrykseen pääsemisessä voi auttaa ulkopuolisen henkilön tuki. Vankeutta edeltäneeseen aikaan voi olla kuulunut esimerkiksi pettämistä, väkivaltaa tai päihdeiden käyttöä, jolloin huoli tulevaisuudesta voi olla suuri. Myös lähipiirillä voi olla huolta ja tarvetta keskustella tilanteesta. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021d.)

5.6 Tuen tarve vankilasta vapautumisen jälkeen

Vapautumisen jälkeen yksilön arjen jäsentämiseen liittyy monia erilaisia asioita. Tällaisia ovat esimerkiksi asunnon hankkiminen, työnhakijaksi ilmoittautuminen, pankkitilin avaaminen, sosiaalityöntekijän tapaaminen, toimeentulotuen hakeminen, sähköpostitilin avaaminen, verkkopankkitunnusten hakeminen, lääkäriaajan varaaminen (jotta mahdollinen vankilassa aloitettu hoito saa jatkoa myös siviilissä), sekä lapsiin ja heidän elatukseensa liittyvien asioiden selvittäminen. Lisäksi vapautuvalla voi olla tarve siviilissä tapahtuvaan päihdekuntoutukseen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, 2021a.)

Vapautumissuunnitelmaa laatiessa asioista on hyvä puhua työntekijöiden kanssa ja tarvittaessa pyytää ohjausta. Mahdollisuuksien mukaan asioita on hyvä alkaa hoitaa ajoissa ja yksi kerrallaan. Vankilassa ennen vapautumista pyritään tekemään yhteistyötä muun muassa järjestöjen ja vangin kotikunnan sosiaalitoimen kanssa. Tuen ja ohjauksen avulla vapautuvalle vangille järjestetään asuntoa, velka- ja ulosottojärjestelyitä, sosiaalisia verkostoja, tuetaan perhe- ja lapsisuhteessa. Lisäksi vapautuvaa vankia voidaan ohjata vertaistukiryhmien piiriin, kuntoutukseen, sekä koulutus-, työllisyys- ja terveys palveluiden piiriin. Myös teknologian nopea kehitys voi haastaa pitkien tuomioiden suorittajaa. Tällöin tärkeää on, että vapautuva vanki saa ohjausta myös digi- ja teknologia taidoissa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, 2021a.)

6 Perhe- ja läheistyön ohjaajan työmenetelmien esittely

KRIS-Tampere ry:llä perhe- ja läheistyöstä vastaa yksi työntekijä. Perhe- ja läheistyön ohjaajan työnkuvaa on haastavaa yksityiskohtaisesti määritellä, sillä työnkuva muovautuu joustavasti tuen piirissä olevien henkilöiden tarpeiden mukaan. KRIS-Tampere ry:llä on aikaisemmin ollut perhetyön hanke, jonka aikana tarve kyseiselle työmuodolle on nousut esiin. Perhe- ja läheistyössä käytettäviä työmenetelmiä ovat muun muassa yksilötukityö, naisten ryhmät, Tarinoiden Maa®-työskentely, uusperheellisten parisuhdekurssit sekä erilaiset tapahtumat ja retket. Seuraavissa kappaleissa avaamme tarkemmin työmenetelmiä.

Yksilötukeen voi sisältyä esimerkiksi palveluohjausta, yksilökeskusteluita matalalla kynnyksellä, vanhemmuuden sekä muiden läheissuhteiden tukemista, nivelvaiheen tukea, verkostotyöskentelyä, päihteettömyydessä tukemista sekä oikean tuen piiriin auttamista. Perhe- ja läheistyö on kokonaisvaltaista rinnalla kulkemista, sosiaali- ja kuntoutuspalveluita täydentävää työtä, joka pohjautuu vapaaehtoisuuteen sekä matalan kynnyksen toimintaan. Tuen piirissä olevilla voi aiempien kokemusten pohjalta esiintyä epäluottamusta viranomaisia kohtaan, jolloin tuki viranomaisten kanssa asioinnissa koetaan tarpeelliseksi. (KRIS-Tampere ry 2021b.)

Yksilötuen tavoitteet liittyvät tuen ja yksilön tarpeiden kohtaamiseen ja sosiaalisten suhteiden tukemiseen. Muun muassa se, että tuettavat löytävät oikeanlaisen avun piiriin, tulevat kuulluksi ja saavat osallisuuden kokemuksia. Työskentelyllä voidaan tavoitella myös sitä, että vanhemmuus- sekä muut lähisuhteet vahvistuvat. Vanhemmat saavat perhe- ja läheistyön ohjaajalta ymmärrystä ja tukea lapsen ikätasoiseen kohtaamiseen. Perhe- ja läheistyön ohjaajan viranomaisverkostoissa antaman tuen myötä on odotettavissa, että viranomaisvastaisuus vähenee ja yhteistyökyky eri verkostojen kanssa lisääntyy. Työmenetelmän kautta tuen piirissä olevien elämänhallinnan keinot suhteessa omaan arkeen lisääntyvät. (KRIS-Tampere ry 2021b.)

Tarinoiden maa® -työmenetelmä on Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymässä kehitetty toimintamalli ja työkalu, johon KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön ohjaaja on käynyt koulutuksen. Tarinoiden Maa®- tarjoaa luovan ja hauskan tavan työstää erilaisia vuorovaikutustilanteita. sekä menetelmän uusien mahdollisuuksien ja toivon löytämiseen esimerkiksi yksilötapaamisissa, ryhmissä ja erilaisissa tiimivalmennuksissa. Tarinoiden maa®- on työkalu, joka soveltuu elämän haasteellisten asioiden käsittelyyn.

Malli tukee kaiken ikäisten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja kannustaa iloon ja elämänmyönteisyyteen. Menetelmä tarjoaa tavan uusien mahdollisuuksien ja toivon löytämiseen luovasti ja hauskalla tavalla. Alkujaan Tarinoiden Maa®-lähtökohtana on ollut lapsilähtöisyys, ja siksi menetelmä tarjoaa luovan ja hauskan tavan uusien mahdollisuuksien ja toivon löytämiseen. Oivalluttavuutensa ansiosta se tukee kaikenikäisten ongelmanratkaisutaitoja ja auttaa samalla kehittymään tunne- ja vuorovaikutustaidoissa. Työskentely tapahtuu Tarinamatolla, jossa sekä aikuiset että lapset voivat työstää toiminnallisesti ja luovasti erilaisia asioita ja elämän ilmiöitä. (Tampereen seurakunnat, 2021.)

Tarinoiden maa®- työmenetelmän lastenryhmän tavoitteena KRIS-Tampere ry:llä on lapsen oman äänen esiin nostaminen ja oman tarinan vahvistaminen. Vanhemmuusryhmän tavoitteena on puolestaan vanhemmuuden tukeminen ja vahvistaminen, lasten ja aikuisen vuorovaikutussuhteen edistäminen yhdessä tekemisen kautta lapsen ikätaso ja yksilöllisyys huomioiden, sekä lapsen vahvuuksien ja äänen näkyväksi tekeminen toiminnallisilla keinoilla. (KRIS-Tampere ry 2021b.)

Uusperheille järjestettävällä parisuhdekurssilla tutustutaan uusperheeseen, sen rakenteisiin ja erilaisiin vaiheisiin, sekä avataan vuorovaikutussuhteita. Kurssilla pyritään löytämään parisuhteen voimavaroja, tapoja hoitaa suhdetta, luoda me-henkeä, sekä saada ymmärrystä ristiinriitoihin. Kurssilla pyritään rakentamaan ja voimauttamaan yhteistoimintaan toiminnallisuuden kautta sekä ammatillisen ohjauksen ja vertaisuuden keinoin. Kurssin tavoitteena tehdä näkyväksi uusperheen erilaiset kehitysvaiheet, nostaa esiin lapsen ääni uusperheessä, vahvistaa vuorovaikutussuhteita ja käytännön harjoitusten kautta tuoda työkaluja toimivaan uusperheeseen. Kurssin avulla tavoitellaan toimivampaa parisuhdetta ja perhettä, tunnepuolen tukea vertaisuuden kautta ja kokemusta siitä, että joku muu on kokenut samoja asioita ja ymmärtää. (KRIS-Tampere ry 2021b.)

Naistenryhmä on ammatillisesti ohjattu vertaistukiryhmä. Ryhmän teemoina on nais erityisyys ja osallisuus. Ryhmän toiminta lähtee osallistujien tarpeesta, ja toimintaa suunnitellaan yhdessä osallistujien kanssa. Ryhmä tähtää kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, itseluottamuksen ja voimaantumisen lisääntymiseen, vertaistukeen ja sosiaalisten verkostojen luomiseen. Ryhmien sisältöön voi kuulua esimerkiksi keskusteluryhmiä, liikunnallisia aktiviteetteja, rentoutusta ja itsensä hoitamista mahdollistavia toimintoja, voimavaralähtöistä toiminnallista

työskentelyä sekä yhdessä tekemisen kautta muun muassa terveelliseen ruokavalioon ja ruoanlaittoon paneutuvaa toimintaa. (KRIS-Tampere ry 2021b.)

Retket ja perheille sekä lapsille suunnattu toiminta tähtää osallisuuden ja yhdenvertaisuuden lisääntymiseen, sekä tuo perheille mahdollisuuksia kokea ja nähdä yhdessä. Tarkoituksena on myös lisätä positiivista vuorovaikutusta perheiden sisällä ja huomioida jäsenten kokonaistilanne perheiden osallistuessa toimintaan. Tapahtumat ja retket tarjoaa virkistystoimintaa kuormittavien elämäntilanteiden keskellä. Uusien jäsenten kiinnittyminen KRIS:n toimintaan tapahtuu myös virkistystoiminnan kautta, ja perheet löytävät uusia verkostoja sekä saavat vertaisuuden kokemuksia. KRIS-Tampere ry:n kesäpäivät ovat vuosittainen tapahtuma, muutoin ohjelma vaihtelee. (KRIS-Tampere ry 2021b.)

7 Vertaisuus ja osallisuus KRIS:n toiminnassa

Vertaisuus ja osallisuus kuuluvat olennaisesti KRIS:n toimintaan. Seuraavissa kappaleissa avaamme ensin kyseiset käsitteet ja sen jälkeen kerromme miten ne näkyvät toiminnassa.

7.1 Vertaisuus

Termejä vertaisuus, vertaistuki sekä vertaistoiminta käytetään usein kuvaamaan samaa tarkoitusta. Termi vertaisuus kuvaa ihmisten välistä suhdetta. Vertaistuki tarkoittaa toimintaa, joka on omaehtoista ja jossa toimitaan sekä itsensä että toisten hyväksi. Vertaistoiminta taas pitää sisällään kaiken vertaistukeen liittyvän toiminnan. Vertaisuutta voidaan ajatella keskinäisenä asiantuntijuutena, voimavarana, tasa-arvona ja yhdenvertaisuutena. (Mikkonen & Saarinen 2018, 20)

Vertaisuus ei sido mihinkään, vaan vertainen kulkee mukana sen aikaa, kun on tarpeen. Vertainen on samalla viivalla oleva kansakulkija. Vertainen jakaa omia kokemuksiaan sen verran mitä kokee tarpeelliseksi, ja kuulija puolestaan ottaa mukaansa kertomuksesta sen mitä pysyy käsittelemään tai sen mikä häntä koskettaa. Vertaisten välillä vallitsee usein sanaton yhteys vastaavanlaisten kokemusten kautta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 22)

Luottamuksellisessa vertaistukea tarjoavassa ilmapiirissä on mahdollista päästä hyvään vuorovaikutukseen, ja sen myötä käsittelemään ja ilmaisemaan omia tunteita. Oman tarinan voi kertoa vertaisille ääneen, ja samalla voi kuunnella myös toisten kokemuksia. Toisten kokemuksia kuuntelemalla on mahdollista oppia ja löytää uusia keinoja myös omaan tilanteeseen. Vertaistuen myötä voi olla helpompaa sopeutua omaan tilanteeseen ja kokemuksiin. Vertaisuuden kokemuksen myötä myös osallisuuden tunne voimistuu, mikä taas kasvattaa sosiaalista

pääomaa, sekä tehostaa pystyvyyden ja voimaantumisen kokemusta. Tarpeiden lisäksi vertais-tuen toimivuuteen vaikuttaa osallistujien voimavarat ja elämän olosuhteet. (Mikkonen & Saari-nen 2018, 20-21)

Vertaistoimintaan sisältyy ajatus siitä, että kukaan ei ole yksin ongelmiansa kanssa. Tapaa-malla vertaisia, jotka ovat selvinneet omasta vaikeasta tilanteestaan, saa toivoa myös siihen, että voi itse selviytyä. Vertaisuuden kautta saa myös käytännön eväitä selviytymiseen. Ver-taisryhmässä toimimisen myötä voi myös oppia tekemään päätöksiä ja kantamaan vastuuta sekä itseään että ryhmää koskevista asioista. Ryhmässä olemalla oppii ottamaan vastaan apua sekä auttamaan myös toisia. Sosiaaliset taidot kehittyvät, kun syntyy myönteinen, kor-jaava kokemus nähdäksi ja kuulluksi tulemisesta. Parhaimmillaan ryhmätoiminnassa kokemuk-sia ja tietoa jaetaan niin vertaisten, ammattilaisten kuin vapaaehtoistenkin kesken ja kaikki oppivat toisiltaan. (Mikkonen & Saarinen 2018, 22-23)

Vertaisuuden voima sekä onnistunut tuen antaminen ja saaminen perustuvat yksilötuessa kuin ryhmässäkin erinäisiin tekijöihin, kuten toivon herättämiseen, tiedon saantiin, sosiaalisten taitojen oppimiseen, ryhmän yhtenäisyyteen, sekä ryhmän keskinäiseen oppimiseen ja reflek-tioon. Vertaisryhmän tuki voi parantaa yksilön elämönhallinnan tunnetta, oppimista tunteiden ilmaisua toisten kuuntelemista ja ryhmän jäsenenä toimimista, kuten vastuun ottamista, avun tarjoamista ja vastaanottamista (Mikkonen & Saarinen 2018, 21-23.)

Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai hänen perheelleen voidaan järjestää vertaisryhmätoi-mintaa lapsen terveyden tai kehityksen turvaamiseksi. Vanhempien vertaisryhmissä pyritään tukemaan vanhemmuutta ja syventämään vanhemman ymmärrystä itseään sekä lasta koh-taan. Vertaisryhmiä on erilaisia. Vanhempien ryhmissä on samoja piirteitä kuin lasten ja nuor-ten ryhmissä. Vanhempien ryhmissä pyritään myös vahvistamaan vuorovaikutusta lapsen tai nuoren kanssa. (THL 2021.)

KRIS:n toiminnan yksi pääpilareista on vertaisuus. Päihde- ja rikostausta voi vaikuttaa elä-mään monin eri tavoin sen jälkeenkin, kun uudenlaista elämänpolkua on alettu rakentaa. Päihteettömänä pysymisen lisäksi työtä voi vaatia esimerkiksi taloudellinen tilanne, vanhem-muuteen liittyvät tekijät ja asumisjärjestelyt. Sosiaalinen verkosto, päivien sisältö ja käytän-nössä katsoen kaikki elämässä vaatii monesti totaalista uudelleenjärjestelyä. (KRIS-Tampere ry 2017). Tällaisissa tilanteissa KRIS:ltä saatava vertaisuuden kokemus voi auttaa uskomaan siihen, että muutos on kuitenkin mahdollista. KRIS:llä erilaisissa elämäntilanteissa olevat hen-kilöt samankaltaisilla taustatekijöillä ja elämäkokemuksilla pyrkivät tukemaan toisiaan. Ver-taisen omasta polusta päihde- tai rikoskierteessä saattaa olla kulunut jo pitkäkin aika, jolloin omaa tarinaa voitiin käyttää voimavarana ja omien kokemusten ja esimerkin kautta antaa toivoa ja uskoa vielä toisenlaisessa elämänvaiheessa olevalle.

Päihde- ja rikostaustaisella henkilöllä voi olla ajatus siitä, että uusien sosiaalisten verkostojen luominen on haastavaa tai jopa mahdotonta. Tuen piiriin hakeutuva voi olla varautunut, ja pinnalla voi olla monenlaisia vaikeita tunteita. Tällaisia tunteita voi olla esimerkiksi epäluottamus, jännitys, ahdistus, tai pelko. Syitä sille miksi toisten seurassa oleminen tuntuu haastavalta voi löytyä monia. Taustalla voi olla esimerkiksi negatiivisia kokemuksia lähisuhteissa, tai voi myös olla, että toisten seurassa on totuttu viettämään aikaa ainoastaan päihtyneenä. Kontaktit toisiin ihmisiin voi olla myös pitkään painottunut erilaisiin viranomaistahoihin. Oma itsetuntemus voi olla hukassa, joka haastaa myös toisten pariin tulemistä. (KRIS-Tampere ry 2017). Päihde- ja rikostaustainen henkilö voi kokea kantavansa mukanaan myös häpeää ja niin sanottua ”leimaa”. Tieto siitä, että vastassa on henkilöitä, jotka omaa kokemuksen päihde- ja rikostaustan kanssa elämisestä, voi madaltaa kynnyistä etenkin ensikertaa KRIS:n toimintoihin osallistuvan osalta.

KRIS:n toiminta perustuu neljään periaatteeseen, joita ovat päihdeettömyys, rehellisyys, toveruus sekä yhteisvastuullisuus. (KRIS-Tampere ry 2017). Nämä periaatteet toimivat hyvinä pilareina vertaistoiminnan näkökulmasta. KRIS-Tampere ry:n toiminnassa vertaisuus näkyy monin eri tavoin. Kävijät, jäsenet sekä omataustaiset ovat toisilleen vertaisia. KRIS järjestää myös monenlaista kohdennettua vertaistoimintaa, kuten leirejä ja retkiä. KRIS:llä vertaisuuden kokemusta voidaan hyödyntää niin arkipäiväisessä ajanvietossa ja keskusteluissa sekä yhdessä tekemisessä, kuin toisten tukemisessa ja toisilta oppimisessa. Moni KRIS:läinen on rakentanut niin harrastukset kuin sosiaaliset suhteetkin toiminnan ympärille. Vaikka mahdollisuuksia on tarjolla paljon, voi toimintaan voi osallistua siinä määrin mitä itsestä mikä itsestä tuntuu hyvältä.

Työntekijät, työkokeilijat sekä vapaaehtoiset käyttävät omia kokemuksiaan voimavarana myös kiertämällä päihdehoitolaitoksissa sekä vankiloissa kertomassa KRIS:n toiminnasta ja sen vaikutuksesta elämään. Näin pyritään luomaan toivoa sinne missä ongelmat ovat vielä akuutisti läsnä, ja muistuttamaan että on olemassa vertaisia, joiden pariin voi tulla myös myöhemmin, jos ajankohta ei vielä ole oikea.

7.2 Osallisuus

Osallisuuden kokemusta voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Osallisuudella tarkoitetaan tunnekokemusta siitä, että kuuluu osaksi jonkinlaista yhteisöä. Tällä voidaan tarkoittaa työyhteisöä, harrastusporukkaa, tai järjestötoiminnan kautta löytynyttä ryhmää. Olennaista osallisuuden kokemuksen näkökulmasta on, että tietyt elementit kuten luottamus, yhdenvertaisuus, arvotus ja vaikuttamismahdollisuus on läsnä yhteisössä. Osallisuuden myötä ulkopuolisuuden kokemukset ja näin ollen myös syrjäytymisriski vähenee. (Suomen sosiaali- ja terveys ry 2022.)

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen (2017) julkaisussa Mitä osallisuus on? kuvataan että ”Osallisuutta omassa elämässä lisätään kohtuullisen toimeentulon, tarpeeseen vastaavien palveluiden avulla sekä tarjoamalla tilaisuuksia toimintaan, jossa luoda yhteyksiä muihin ihmisiin. Yhtä lailla tärkeää on vaalia yksilön autonomiaa, vahvistaa elämän ennakoitavuutta ja lisätä elämän hallittavuutta ja toimintaympäristön ymmärrettävyyttä.” (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017.)

Haastavissa elämäntilanteissa kuten esimerkiksi terveysongelmien, menetysten, yksinäisyyden tai päihdeongelmien keskellä tarvitaan tukea, jotta osallisuuden kokemus voimistuisi ja kyky päätöksen tekoon säilyisi. Tällaisissa tilanteissa voimavarat voivat olla vähissä ja elämämpiiri ympärillä kutistunut. Erityisen tärkeää onkin huomioida heikossa asemassa olevien osallisuuden kokemusten vahvistaminen. Erilaisten järjestöjen toiminnan kautta on mahdollista saada osallisuuden kokemuksia ja uusia mahdollisuuksia, sekä oppia tunnistamaan ja soveltamaan arkielämässä omia vahvuuksia ja voimavaroja. (Suomen sosiaali- ja terveys ry 2022.)

KRIS:n toiminnassa myös osallisuutta edistetään monin eri tavoin. KRIS:llä autetaan yhteiskuntaan kiinnittymisessä tukemalla viranomaisasioinnissa ja auttamalla käytännön asioiden järjestämisessä. (KRIS-Tampere ry 2017). KRIS:llä pyritään siihen, että tuen piirissä olevien ääni kuullaan niin järjestön sisällä, kuin myös muiden auttavien tahojen osalta. KRIS:llä pääsee mukaan suunnittelemaan harrastustoimintoja sekä muita aktiviteetteja. Vastuun kantamista ja erilaisten toimintojen järjestämistä voi harjoitella toisten tukemana turvallisessa ympäristössä. KRIS:n toiminnassa olevien toiveita ja kehitysehdotuksia kuullaan. Kokemukset arvostuksesta, kunnioituksesta ja yhteenkuuluvuudesta näkyvät toiminnassa.

8 Opinnäytetyön tausta, tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön taustalla on työelämäyhteistyöstä lähtöisin oleva tarve selvittää KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevien omia kokemuksia työmuodosta. Perhe- ja läheistyön tarve kohderyhmälle on ilmeinen runsaan kysynnän vuoksi, mutta aikaisemmin ei ole erityisesti juuri kyseiseen työmuotoon kohdentuvaa tutkimusta. Tutkielma vastaa aihepiiriltään myös tekijöiden mielenkiinnon kohteita. Aihe tuki myös meidän opinnäytetyöntekijöiden kiinnostusta niin lastensuojelun, kuin myös päihde- ja rikostaustaisten kanssa tehtävään työhön. Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikuttaa se, kuinka aihe tukee opintoja (Kananen 2015, 34).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla päihde- ja lainrikkojataustaan liittyviä ilmiöitä sekä tuen piirissä olevien omia kokemuksia. Selvitimme mistä lähtökohdista tuen piiriin hakeudutaan sekä mitä eri toimintoja työmuodon osalta on hyödynnetty. Selvitimme myös ovatko tuen piirissä olevat kokeneet viranmaisvastaisuutta, ja jos ovat, niin millaisena perhe- ja

läheistyön ohjaajan tuki on viranomaisverkostoissa koettu. Hirsjärven ym. (2008, 134-135) mukaan tutkimuksen tarkoitusta luonnehditaan yleensä neljän piirteen mukaisesti. Tutkimus voi olla kartoittava, kuvaileva, selittävä tai ennustava. Kuvaileva ote esittää kuvauksia henkilöistä, tapahtumista tai tilanteista ja dokumentoi ilmiöistä keskeisiä piirteitä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tutkimustietoa perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevien kokemuksista sekä kehittämisehdotuksista työmuodon osalta KRIS-Tampere ry:lle. Tutkielma tuotti tärkeää tietoa siitä, miten tuen piirissä olevat ovat kokeneet hyötyvänsä työmuodosta, ja mitä he siltä vielä toivoisivat. Tutkielman avulla tuen piirissä olevien omaa ääntä ja näkökulmia nostettiin esiin. Tutkielman myötä vahvistui myös käsitys siitä, että kohderyhmällä esiintyy viranomaisvastaisuutta, ja tuen piirissä olevat kokevat tuen viranomaisverkostoissa merkitykselliseksi sekä tarpeelliseksi.

Tutkimuskysymyksenä oli, miten KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen piirissä olijat kokevat työmuodon ja mitä sen kehittämiseksi voitaisiin tehdä?

9 Mixed method tutkimusmenetelmänä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytimme Mixed method research -lähestymistapaa hyödyntäen strukturoitua kyselylomaketta (Liite 2). Kyselylomakkeessa esitetyt kysymykset olivat laadullisia. Tutkielmamme oli pääpiirteittäin kvalitatiivinen, mutta siihen sisältyi myös kvantitatiivinen näkökulma. Kvantitatiivisessa osuudessa analysoimme aineistoa taulukointimenetelmän avulla kysymyksittäin.

Kysymykset käsittelivät syitä tuen piiriin hakeutumiselle, perhe- ja läheistyöltä jo saatua tukea sekä hyödynnettyjä toimintoja, kokemuksia tuen vaikutuksesta elämään, toiveita työmuodolle, sekä kokemusta viranomaisvastaisuudesta ja perhe- ja läheistyön vaikutuksesta viranomaisverkostoissa asioimiseen. Lähes kaikkiin kysymyksiin olivat avoimia, ja yhdeltä vastaajalta saattoi nousta vastauksissa esiin useampi eri aihepiiri. Laskimme myös, kuinka suuri otanta vastaajista oli kokenut viranomaisvastaisuutta.

Mixed method- menetelmää kuvataan laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistelmänä, joka luo parempaa ymmärrystä tutkimusongelmiin, kuin kumpikaan menetelmä loisi yksinään. Menetelmässä laadullinen ja määrällinen osuus täydentää toisiaan. Lähestymistapa myös paikkaa heikkouksia, joita niin laadullinen kuin määrällinenkin tutkimus yksinään pitää sisällään. Lisäksi se mahdollistaa tutkimusongelmien asettamisen, mihin yksinään laadullinen tai määrällinen lähestymistapa ei kykene vastaamaan, sekä laajan tutkijayhteisöjen yhteistyön. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78.)

Tuomi ja Sarajärvi (2018) korostavat, että laadullisen ja määrällisen tutkimuksen suhdetta kuvataan vastakkainasettelun kautta tai kuvataan laadullista tutkimusta kritiikkinä määrälliselle tutkimukselle. Eri metodioppaissa korostetaan kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen vastakkainasettelun olevan tarpeetonta ja niitä tulisi ennemmin yhdistää. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 72-73.)

9.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkielman tekemisessä on monia menetelmänkäyttömahdollisuuksia. Ne ovat yleensä jaoteltu kvantitatiivisiin (määrällinen) ja kvalitatiivisiin (laadullinen) menetelmiin (Ojala, Moilanen & Ritalahti 2015, 40-41). Tutkielmamme on kvantitatiivinen, mutta se sisältää myös kvalitatiivisen näkökulman. Laadullinen tutkimus on kokemusten tutkimista ja kokemusperäisen tiedon hyödyntämistä tutkimuksessa. Kokemuksia on mahdollista tutkia muun muassa haastatteluiden, havainnoinnin ja kyselyiden avulla. (Jyväskylän yliopisto 2009.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on se, että ihmiset asettavat ja tulkitsevat asioita omasta näkökulmasta, sekä sillä ymmärryksellä, todellista elämää kuvaamalla. Ajatus siitä, että todellisuus on moninainen ja kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti. Tietoa hankitaan, aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa, ihmistä suositetaan tiedon keruun instrumenttina sekä tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Hirsjärvi ym. (2009) toteaa teoksessaan, että ”kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on löytää tai paljastaa tosiasioita, kuin todentaa jo olemassa olevia totuusväittämiä”. (Hirsjärvi ym. 2009, 160-164.)

9.2 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan määrällistä tutkimusta. Tämä menetelmäsuuntaus perustuu siihen, että kohdetta kuvataan ja tulkitaan tilastojen ja numeroiden avulla. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa usein luokitellaan, vertaillaan, selvitetään syy-seuraussuhteita, ja selitetään ilmiöitä, jotka perustuvat numeerisiin tuloksiin. Tähän menetelmäsuuntaukseen sisältyy erilaisia analyysimenetelmiä, jotka ovat laskennallisia ja tilastollisia. (Jyväskylän yliopisto, 2015.)

Laadullista, eli kvalitatiivista tutkimusta pidetään kvantitatiivisen tutkimuksen parina. Monesti näiden kahden menetelmäsuuntauksen eroa pyritään korostamaan, vaikka molempia voidaan käyttää myös samassa tutkimuksessa. Molemmilla suuntauksilla voidaan selittää samoja tutkimuskohteita, mutta eri tavoilla. (Jyväskylän yliopisto, 2015.)

10 Tutkimusaineiston keruu

Laadullisen tutkimuksen aineisto kerätään yleisimmin haastattelun, havainnoinnin, kyselyn tai dokumenteista kootun tiedon kautta. (Puusa, & Juuti. 2020, 101). Aineiston keruun menetelmänä suositetaan sellaisia, joissa vastaajaryhmän ääni tulee kuulluksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Keräsimme aineistoa strukturoidulla kyselylomakkeella (Liite 2). Kysely on aineistonkeruun menetelmä, jossa kysymykset ovat valmiiksi vakioitu. Kyselylomakkeeseen vastaamisen edellytyksenä oli KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen tarve. Kohderyhmää rajaamalla pyrimme saamaan kokemukseen perustuvan näkökulman. Kyselylomakkeen vastausten avulla pyrimme tarkastelemaan vastaajien omakohtaisia kokemuksia sekä ymmärtämään konkreettisia ilmiöitä.

Kyselytutkimuksen etuna on se, että sen avulla on mahdollista saada laaja tutkimusaineisto. Tutkimukseen osallistujien määrä voi olla suurempi ja kyselytutkimus mahdollistaa laajemman kysymysten määrän. (Hirsjärvi ym. 2009,195.) Strukturoituja kysymyksiä käytetään yleensä ilmiön ymmärtämiseen. Kyselylomakkeen saatekirjeessä tulisi korostaa, että toiveena on vastata kysymyksiin asetetun järjestyksen mukaisesti, sillä se saattaa vaikuttaa aineistoon. (Kananen 2017,94) Pyrimme tekemään kyselylomakkeestamme (Liite 2) mahdollisimman selkeän. Huolellisella kysymysten muotoilulla ja asettelulla pyritään siihen, että vastauksia saataisiin nimenomaan kokemuksista, joita tässä opinnäytetyössä tutkimme.

Kyselylomakkeen saatekirjeessä (Liite 1) olemme pyrkineet avaamaan opinnäytetyön tarkoitusta vastaajille, sekä korostamaan opinnäytetyön ajatusta toimia tuen piirissä olevien omien näkökulmien esiin nostajana. Opinnäytetyön tuotoksia voidaan hyödyntää perhe- ja läheistyön kehittämisessä. Saatekirjeeseen (Liite 1) liitimme omat yhteystietomme, jos tutkielmasta tai lomakkeesta heräsi kysymyksiä.

Kyselytutkimus menetelmänä säästää tutkijan aikaa ja työmäärää. Kyselylomakkeen huolellinen suunnittelu mahdollistaa nopean käsittelyn ja analysoinnin. (Hirsjärvi ym. 2009,195.) Valitsimme aineistonkeruun menetelmäksi kyselylomakkeen (Liite 2) sen vuoksi, että kyseinen menetelmä mahdollisti täyden anonymiteetin vastaajille ja toivoimme sen vaikuttavan vastaajien osallistumishalukkuuteen. Kyselylomakkeeseen sai vastata omaan tahtiin ilman että tutkijan tekijän läsnäolo vaikutti vastauksiin tai loi painetta vastaamisesta. Kyselylomakkeen kysymysrunko oli mietitty huolellisesti yhdessä työelämäyhteistyön kanssa. Aineiston keruu toteutettiin Google Forms- kyselynhallintaohjelmistolla sekä paperisena lomakkeena.

Tunnistimme myös riskit kyselylomakkeen (Liite2) käytössä, kuten muun muassa huonosti asetellut kysymykset sekä tutkijan omien ennakkokäsitysten välittyminen haastattelukysymysten kautta. Vilkkä (2021) toteaaakin että ”sekä lomakehaastattelussa että teemahaastattelussa usein ongelmana on, että ne peilaavat kysymysten tasolla tutkijan käsityksiä tutkittavasta

asiasta. Vastaja tunnistaa tämän ja vastaa tutkijan toivomalla tavalla eikä omien kokemustensa tai käsitystensä mukaan”.

Kiinnitimme huomiota lauseiden asettelun lisäksi myös kysymysten järjestykseen lomakkeessa ja pyrimme tällä vaikuttamaan siihen, että lomake on johdonmukainen ja selkeä. Vilkka (2021, 123) toteaaakin, että ”ominaista kyselylomakkeelle on, että tutkija päättää ennalta ja harkitusti kysymysten muodon ja esittämisjärjestyksen. Tämä ei kuitenkaan vielä tarkoita, että vastaja vastaa juuri siinä järjestyksessä, jonka tutkija on ajatellut”. Lomakehaastattelua pidetään toimivana aineistonkeruun muotona, kun tutkimusongelma ei ole kovin laaja ja tavoitteena on hyvin rajattua esimerkiksi jotakin asiaa koskevan mielipiteen tai kokemusten kuvaaminen. (Vilkka 2021, 123.)

10.1 Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi

Sisällönanalyysia voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen aineistoissa, mutta myös määrällisissä tutkimuksissa. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan sen yleisimmässä muodossaan kirjoitettujen, nähtyjen tai kuultujen sisältöjen analyysiä. Karkeammin määriteltynä sisällönanalyysillä voidaan analysoida kaikenlaisia dokumentteja objektiivisesti ja systemaattisesti. Dokumentti voi olla yhdistelmä keskustelun, raportin ja kyselyn kirjalliseen muotoon saatetusta kokonaisuudesta. Sisällönanalyysin avulla pystytään tehdä paljon erilaisia tutkimuksia ja sen avulla saadaan aineistosta kerättyä tekstin merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103-104.)

Sisällönanalyysin avulla kerättyä aineistoa voidaan luonnehtia myös osittain kesken-eräiseksi. Menetelmän avulla saadaan tietoa, josta tutkijoiden tulee vielä tehdä johtopäätöksiä. Sisällönanalyysissä etsitään kootun tekstin merkitystä, jolloin näkökulmat voivat tutkija-kohtaisesti vaihdella suuresti. Perusidea sisällönanalyysissä on luoda aineisto osiksi hajottamalla, käsittelyn sekä loogisen päättelyn ja tulkinnan kautta uudeksi loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 118-122.) Tutkittavasta asiasta pyrkimyksenä on saada tiivistetty ja yleistävä kuvaus ilman, että aineiston informaatioarvoa menetettäisi sekä analyysitavan avulla halutaan korostaa tekstissä esiintyvät yhtäläisyyden ja erot, kuvaten niitä tiivistysti sanallisessa muodossa (Leinonen 2018).

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysin aikana aineisto ja teoria ohjaavat vuoroin tutkijan ajattelua. Aineistosta nousevat analyysiyksiköt ja niiden tulkintaa tai ryhmittelyä ohjaa teoria. Teoriaohjaavuus voi toteutua myös niin, että analyysi tehdään aineistolähtöisesti, mutta aineiston perusteella tehdyt havainnot assosioidaan lopuksi teoriaan yhteyteen. (Leinonen 2018.)

Lähtökohtaisesti teoriaohjaava analyysi etenee, kuten aineistolähtöinenkin analyysi, eli aineiston ehdoilla. Aineistolähtöisessä analyysissä käsitteet luodaan suoraan aineistosta, kun taas teoriaohjaavassa analyysissä ne tuodaan valmiina ilmiöstä ”jo tiedettynä” aineiston ehdoilla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 133.) Käsitteet tuodaan aikaisemmasta viitekehyksestä, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä (Ryynänen 2017, 30).

Alla olevan taulukon halusimme esitellä työssä esimerkkinä tutkimusaineiston analyysin yhdestä vaiheesta. Taulukosta (Taulukko 2) on nähtävissä miten kokosimme vastauksia perhe- ja läheistyön piiriin hakeutumisen syistä Microsoft Excel -laskentataulukko-ohjelmistoon. Excel -ohjelmiston avulla teimme myös tuloksissa esitettävät kuviot (Kuvio 1-7).

	A	B	C
1		Vastauksia yhteensä	Syitä tuen piiriin hakeutumiselle
2	Tuen tarve asiointiin	26	2
3	Vanhemmuden haasteet	26	11
4	Perhe-elämän haasteet	26	2
5	Mielenterveys/ jaksaminen	26	1
6	Tuki parisuhteeseen	26	3
7	Tuki sosiaalisiin suhteisiin	26	2
8	Määrittämätön muu tuki ja neuvonta eri osa-alueilla	26	4
9	Tyhjä vastaus	26	1
10			
11			
12	Minkä vuoksi hakeutunut tuen piiriin	vastauksia 26	
13	vastaajia tähän kysymykseen 21		

Taulukko 1 KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön piiriin hakeutumisen syyt

Tutkielma toteutettiin keräämällä tietoa strukturoidulla kyselylomakkeella (Liite 2), joka osoitettiin KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevalle kohderyhmälle. Vastaaajista 22 palautti lomakkeen joko paperisena tai sähköisessä muodossa Google Forms -kyselyhallintaohjelmistoa käyttäen. Tutkimustuloksia esittelemme lähtien liikkeelle ensin määrällisestä analyysistä, jonka jälkeen siirrymme laadulliseen.

Kyselylomakkeen (Liite 2) avulla kartoitimme tuen piirissä olevien ajatuksia siitä minkälaista tukea he ovat jo saaneet, miten tuki on vaikuttanut elämänlaatuun, ja minkälaista tukea he vielä toivoisivat. Työssäme sivuamme myös kohderyhmällä ilmiönä esiintyvää viranomaisvastaisuutta sekä sitä, millaisena perhe- ja läheistyön ohjaajan tuki koetaan viranomaisverkostoissa. Tutkimuskysymyksenämme oli, miten KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen piirissä olijat kokevat työmuodon ja mitä sen kehittämiseksi voitaisiin tehdä?

11 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekemistä ohjaavat eettiset säännöt ja ohjeistukset. Tutkielmaa tehdessä pitää kiinnittää huomiota tekijänoikeuksien kunnioittamiseen sekä plagioinnin välttämiseen. Toisten tutkijoiden tekemiä tutkimuksia voi hyödyntää omassa työssään hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Tutkimuksessa täytyy näkyä tutkijoiden korkea moraalinen, rehellisyys ja huolellinen työnjälki. Todellisia ja rehellisiä vastauksia saadaan, kun vastaajat pidetään anonyymeinä, sekä heitä ei yksilöidä tai vastaustuloksia ei vääristetä. (Ojala ym. 2015, 48-49.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta puhuttaessa käytetään kolmea käsitettä: uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Uskottavuutta pohtiessa on keskeisessä roolissa se, miten tutkimukseen osallistuvat henkilöt sekä muu yleisö ottavat tutkimuksen tulokset vastaan ja luottavat tutkimuksen aineistoon ja sen analysointiin. (Puusa & Juuti 2020, 175.)

Luotettavuus puolestaan kertoo siitä, että tutkijat vakuuttavat työllään ja tuloksillaan ison yleisön. Luotettavuutta edistää tutkimuksen etenemisen sekä esimerkiksi menetelmien avaaminen raportissa. Eettisyydestä puhuttaessa korostetaan eettisten periaatteiden noudattamista koko tutkimuksen ajan. (Puusa & Juuti 2020, 175.) Kohtelimme aineistoa avoimesti, huolehdimme yksityisyydensuojasta, sekä siitä, että vastaajan oli mahdollista keskeyttää kysely, tai jättää siihen vastaamatta. Vastaajat olivat täysi-ikäisiä, lisäksi kerätystä aineistosta toistuvasti vastauksien samankaltaisuudet kokemusten ja näkemysten osalta. Yhdistyksessä oltiin tietoisina opinnäytetyöprosessista ja työstä oltiin yleisesti kiinnostuneita. Mielestämme onnistuimme toteuttamaan tutkielman kokonaisuudessaan luotettavuutta ja eettisyyttä kunnioittaen.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan pohtia myös tutkittavan ilmiön perusrakenteen ja tutkijoiden valitseman tutkimusmenetelmän yhteensopivuuden kautta (Puusa & Juuti 2020, 182). Tarkoitus oli tulla vastaan menetelmän valinnassa jotta, löytyy molemmille osapuolille; meille tekijöille, kuten myös KRIS-Tampere ry:lle sopivin ratkaisu huomioiden myös koronan aiheuttamat muutokset ja aikaresurssit, joilla on ollut suuret vaikutukset toimintaan. Tutkielmaa toteutettiin suunnitelmallisesti yhteistyössä toimeksiantajan ja opinnäytetyötä ohjaavan lehtorin kanssa.

Menetelmän valinnalla on tärkeä rooli sen osalta, kuinka se palvelee kyselyyn vastanneita. Tutkielmassamme esitettävät asiat ovat vaitiolovelvollisuuden alaisia ja noudatimme salassapitovelvollisuutta kerätessämme aineistoa. Tutkielmassa ei käytetty tietoja, joiden avulla esimerkiksi henkilötietojen tunnistaminen mahdollistuisi. Aineisto säilytettiin kirjekuoreissa ja vastauksia käsiteltiin analysoinnin ajan. Aineistoa ei pidetty muiden kuin tutkielmaa tekevien henkilöiden saatavilla.

Opinnäytetyösuunnitelmaan sekä opinnäytetyöhön on hyvä lisätä heti lähdemerkinnät ja tarvittavat viitteet, sillä niiden merkitseminen myöhemmin voi ilmentyä suurena haasteena. Loppuksi raporttia tehtäessä valmiit lähdemerkinnät ja viitteet helpottavat raportin työstämistä. Tärkeää on paneutua tutkimuksessa siihen, että ymmärtää, mistä on kirjoittamassa. Tutkimustekstissä hyvänä tapana pidetään tutkijaryhmän ja tutkittavan kohteen välistä suhdetta, oli se esimerkiksi työsuhde tai opiskelijan asema (Vilkka 2015, 46). Opinnäytetyössä näkyy tutkijaparin, että tutkittavan kohteen välisenä suhteena aiemmin toiminut työharjoittelun toteutuminen.

Epärehellisyyden keskeisimpiä asioita tutkimuksen tekemisessä ovat muun muassa toisen tekstin plagiointi, muiden tutkijoiden vähättely, harhaan johtava tai puutteellinen raportointi (Ojala, Moilanen, & Ritalahti 2015, 48-49). Vastuu tutkielman luotettavuudesta on opinnäytetyön tekijöillä, kuten myös ohjaajilla ja ammattikorkeakoulun johdolla. Tutkielmaa tehdessä noudatamme huolellisuutta, rehellisyyttä ja avoimuutta. Tärkeässä osassa oli myös se, kuinka kunnioitimme muiden tutkijoiden työpanosta, sekä valitsemaamme kohderyhmää aineistoa kerätessä.

Opinnäytetyötä tehtäessä tutkielman luotettavuuteen vaikutti myös saatu vastausprosentti sekä muun muassa se, kuinka totuudenmukaisesti haastateltavat kertoivat kokemuksistaan. Riskinä epätodennukaiset vastaukset taas puolestaan vääristäisivät tutkimustuloksia. Myös ajalliset resurssit saattoivat rajata tutkimustulokset suppeammiksi aikataulullisista syistä tai vastausmotivaatiosta riippuen.

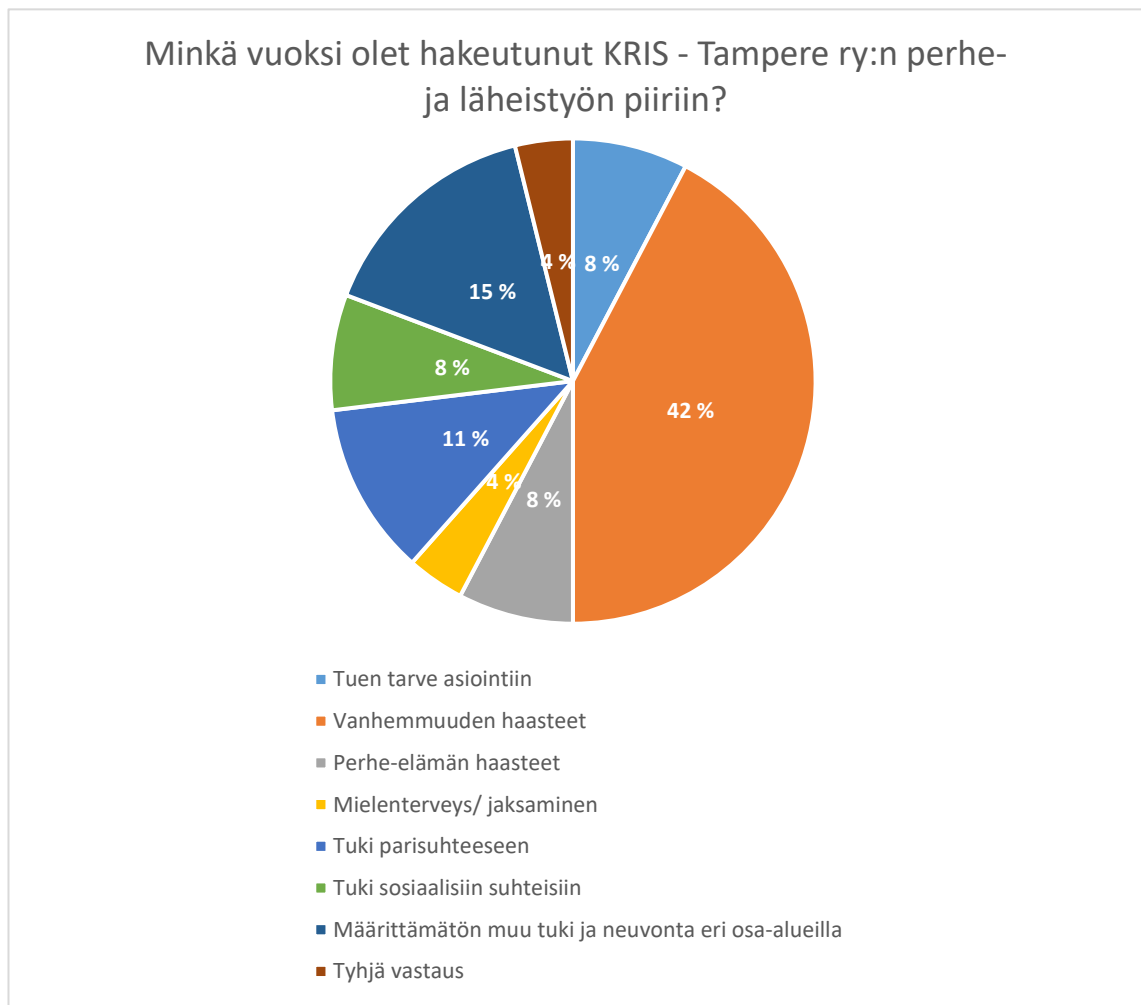
12 Tutkimustulokset

Tutkielmallamme lähdimme hakemaan vastauksia tutkimuskysymykseemme; miten KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevat kokevat työmuodon ja mitä sen kehittämiseksi voitaisiin tehdä? Sivusimme työssämme myös viranomaisvastaisuutta.

Tutkielma toteutettiin keräämällä tietoa strukturoidulla kyselylomakkeella (Liite 2), joka osoitettiin KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevalle kohderyhmälle. Vastaaajista 22 palautti lomakkeen joko paperisena tai sähköisessä muodossa Google Forms -kyselyhallintaohjelmistoa käyttäen. Tutkimustuloksia esittelemme lähtien liikkeelle ensin määrällisestä analyysistä, jonka jälkeen siirrymme laadulliseen.

12.1 Perhe- ja läheistyön tuen piiriin hakeutumisen syyt

Tutkielmaan osallistuneet kertoivat kyselylomakkeessa omin sanoin millaisiin asioihin he ovat hakeneet tukea perhe ja läheistyöltä. Vastaajilta nousi esiin yhteensä 26 erilaista syytä hakeutua tuen piiriin. 22:sta vastaajasta yksi oli jättänyt vastaamatta tähän kysymykseen. Alla olevassa kuviossa (Kuvio 1) on eritelty syitä tuen piiriin hakeutumiselle.

Kuvio 1: KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön piiriin hakeutumisen syyt

Valtaosa vastaajista (42 %) oli hakeutunut perhe- ja läheistyön piiriin vanhemmuuden haasteiden vuoksi. Muita syitä tuen piiriin hakeutumiselle oli tarve määrittämättömälle tuelle ja neuvonnalle elämän eri osa-alueilla, tuen tarve asiointissa, sekä tuen tarve parisuhdeasioissa, perhe-elämän haasteissa tai sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä.

Enemmistö vastaajista haki tukea erilaisiin vanhemmuuden haasteisiin. Vanhemmuuden haasteiden osalta tukea kaivattiin esimerkiksi lapsen ja vanhemman välisten suhteiden

eheyttämiseen ja jälleenrakentamiseen. Vanhemmuuden tukemisessa saatettiin lähteä liikkeelle siitä että perhe- ja läheistyön ohjaajan avulla lapsen saatiin muodostettua yhteys.

Lasten tapaamisten osalta tukea kaivattiin lapsen kanssa olemiseen ja lapsen tarpeiden ymmärtämiseen, etenkin jos viimeisestä tapaamisesta oli kulunut aikaa. Osa vastaajista koki haasteellisena viranomaistahojen kanssa asioimisen lapsen ollessa sijoitettuna, ja tähän kaivattiin perhe- ja läheistyön ohjaajan tukea. Apua kaivattiin myös tilanteessa, jossa etävanhempi oli huolissaan lapsen olosuhteista lähivanhemman luona. Useampi vastaaja nosti esiin omien lapsuuden kokemusten haitallisen vaikutuksen vanhemmuuteen, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä oman rikostaustan vanhemmuutta haastavina tekijöinä.

Myös parisuhdeasioissa oli hakeuduttu perhe- ja läheistyön tuen piiriin. Parisuhteiden osalta vastaajat olivat kaivanneet tukea sekä parisuhteen eheyttämiseen että erotilanteesta selviämiseen. Vastauslomakkeissa nousi esiin, että vastaajat olivat monesti tietoisia mistä haasteet johtuivat ja mitkä tekijät olivat vaikuttaneet tämänhetkiseen tilanteeseen, mutta omat keinot ja jaksaminen asioiden muuttamiseksi ovat olleet riittämättömiä. Perhe- ja läheistyön ohjaaja koettiin vastausten perusteella luotettavana, ammattitaitoisena henkilönä, joka uskoo tuen piirissä olevien voimavaroihin ja kykyyn saada muutosta aikaan.

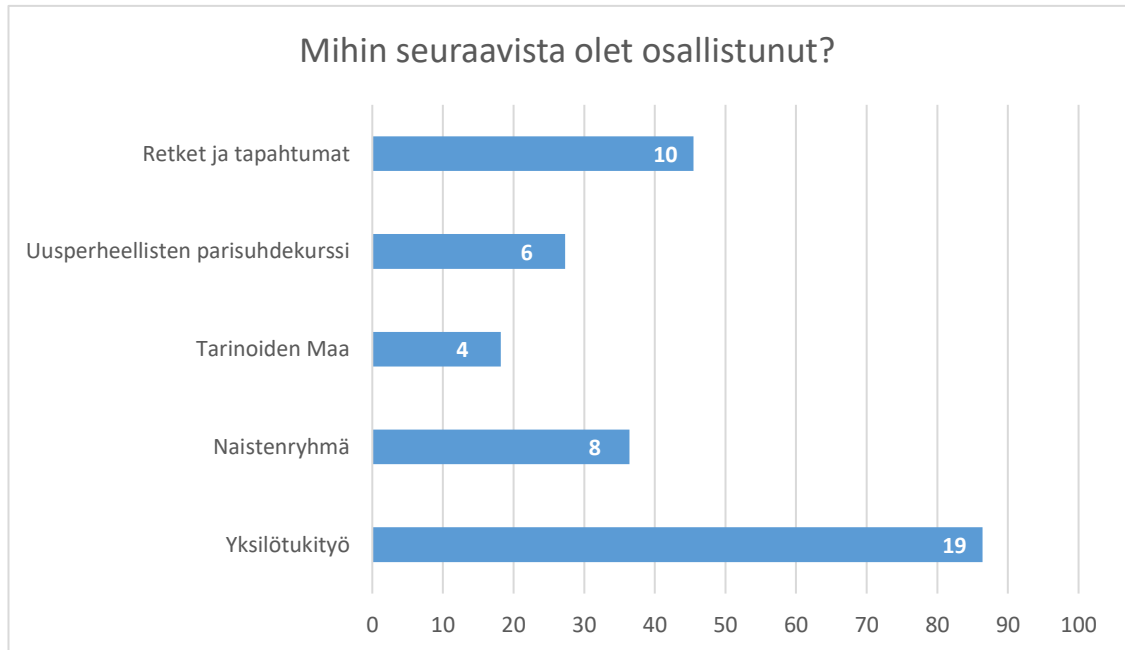
Olen lasten kasvatusasioissa ollut ongelmissa, omasta lapsuudesta johtuen.
Myös masennus ja ahdistus on vaikeuttanut isänä olemistani. Viranomaisilta apua en ole saanut.

Monipuolisesti eri asioissa. Iso apu laajalti ollut! Perhe- ja läheistyön ohjaaja on ollut todella turvallinen ihminen ja uskoni häneen ei ole kadonnut.

Tarvitsin apua perhe-elämään, lapsen kanssa toimimiseen, parisuhteeseen.

12.2 Osallistuminen toimintoihin

Kartoitimme kyselylomakkeessa mihin toiminnoista vastaajat olivat osallistuneet. Osa vastaajista oli hyödyntänyt useampaa eri toimintoa. Alla olevasta kuviosta (Kuvio 2) on nähtävillä vastaajien osallistuneisuus.

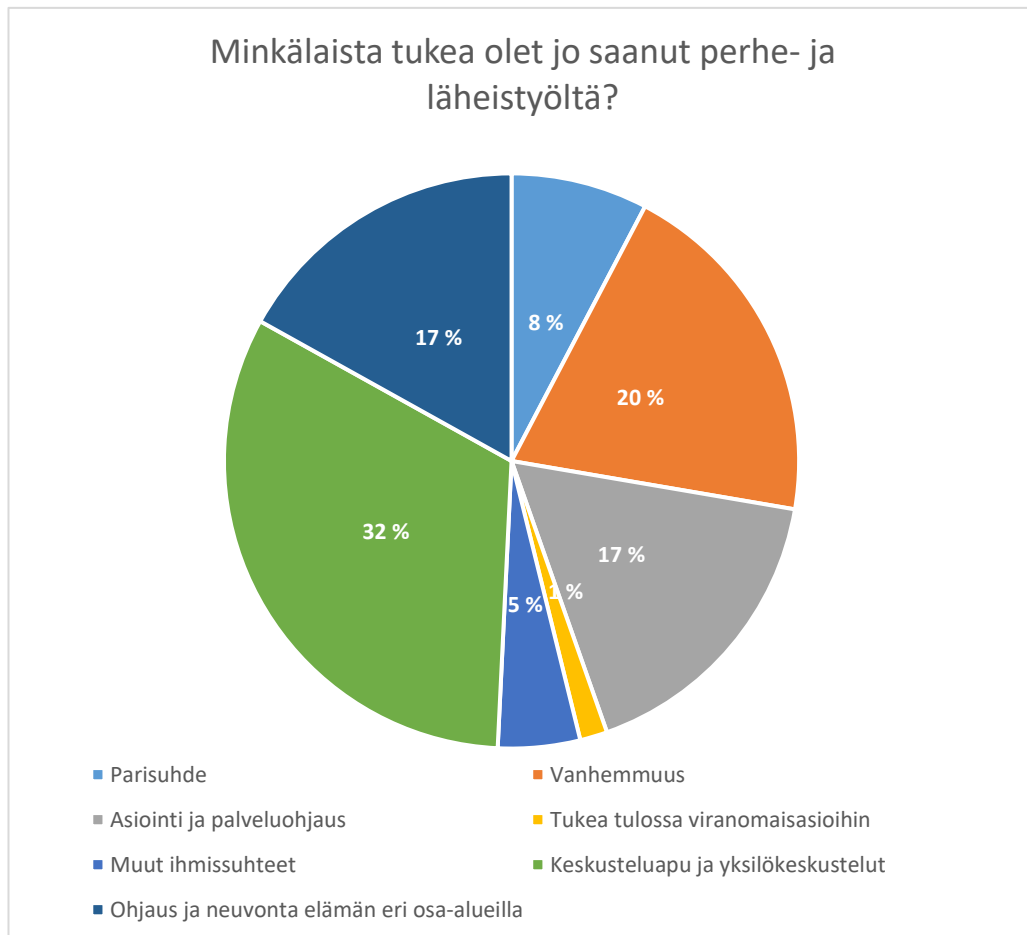

Kuvio 2: Vastaajien osallistuneisuus toimintoihin

Vastaajien hyödyntämiä toimintoja on ollut erilaiset retket ja tapahtumat, uusperheellisten parisuhdekurssi, Tarinoiden Maa®- työskentely, naistenryhmä sekä yksilötukityö. Vastaajista valtaosa, 86 % oli hyödyntänyt yksilötukityötä. Retkille ja tapahtumiin osallistunut 45 % vastaajista. Naistenryhmään puolestaan oli osallistunut 36%, ja uusperheellisten parisuhdekurssille 27% vastaajista. Vähemmistö vastaajista oli osallistunut Tarinoiden Maa-työskentelyyn, (18 %).

12.3 Perhe- ja läheistyöltä jo saatu tuki sekä toiveet työmuodolle

Kyselylomakkeessa (Liite 2) kartoitimme, mihin tarpeisiin vastaajat olivat tähän mennessä jo saaneet tukea perhe- ja läheistyöltä. Vastauksien kautta nousi esiin 65 erilaista tuen tarvetta, joihin perhe- ja läheistyö oli vastannut. Alla olevassa kuviossa on nähtävillä kategoriat, joihin erilaiset tuen tarpeet luokiteltiin (Kuvio 3).

Kuvio 3: Perhe- ja läheistyöltä jo saatu tuki.

Tyypillisin tuen muoto vastausten perusteella on ollut yksilötukityö. Yksilötukityöllä tarkoitetaan yksilön sekä perhe- ja läheistyön ohjaajan välillä tapahtuvaa työskentelyä.

Voidaan tulkita, että yksilökeskustelut, sekä perhe- ja läheistyöltä saatu tuki vanhemmuuteen ovat olleet tärkeässä osassa tarjotun tuen osalta, mikä on jatkonkin kannalta olennaista. Yksilötukikeskustelujen aikana vastaajat olivat kokeneet saaneensa empatiaa, ymmärrystä, uusia näkökulmia, tukea erilaisiin haasteisiin ja suuriin elämänmuutoksiin sekä parisuhteiden erilaisiin kiemuroihin.

Yksilökeskusteluiden avulla luottamus omaan toimintaan oli kasvanut, ja oli syntynyt kokemuksia siitä, että itsensä on helpompi hyväksyä. Yksi vastaajista kuvasi, että saamansa tuen myötä pystyy hän tänä päivänä olemaan itse aiempaa paremmin luotettava ja turvallinen henkilö, sekä tukemaan myös toisia. Lomakkeissa esiin nousi myös perhe- ja läheistyön ohjaajan yhteydenotot sukulaisiin ja perheenjäseniin, joka puolestaan on tukenut läheissuhteiden eheytymistä.

Suurin osa vastaajista oli hyödyntänyt tukea vanhemmuuteen. Asiointiin ja palveluohjaukseen, sekä elämän eri osa-alueille kohdistuvaan neuvontaan ja ohjaukseen oli kaivannut tukea tasaisesti yhtä suuri osuus vastaajista. Myös parisuhteisiin sekä muihin ihmissuhteisiin liittynyt tuki nousi vastauksissa esiin. Yksi vastaajista mainitsi tulevaisuudessa saavansa viranomaisasioihin tukea.

Perhe- ja läheistyön ohjaajasta on ollut tukea vastaajille niin palveluohjauksen osalta, kuin ihan konkreettisen läsnäolonkin myötä erilaisissa asiointitilanteissa. Useassa lomakkeessa nostettiin esiin lastensuojelun kanssa pidetyt neuvottelut, jossa perhe- ja läheistyöohjaaja on ollut mukana. Tuen piirissä olevien omaa toimijuutta on myös edistetty ohjaamalla miten erilaisissa tilanteissa voi edetä sekä kertomalla erilaisia vaihtoehtoja toiminnalle.'

Kuuntelua ja henkistä tukea suurten muutosten keskellä. Aina on saanut ja pystynyt puhumaan kaikesta. Saanut uusia näkökulmia ja toivoa jaksaa eteenpäin. Tukea palaveriinkin sossupalaverit ym.

Olen osallistunut uusperhe parisuhde kursseille ja niistä saanut tietoa mahdollisista kompastuskivistä ja saanut yleisesti tietoa, kuinka parisuhteissa on hyvä elää. Nämä tiedot olleet avuksi sillä edellisissä parisuhteissa ollut sairasta ja epänormaalia käytöstä puolin ja toisin.

Elämäni osa-alueiden taidot ovat vähäiset/heikot joillakin alueilla, joten olen saanut kattavaa turvaa/tukea eri asioihin. Olen saanut jopa "äidillistä" tukea/turvaa.

Neuvoa ja apua suhteen rakentamiseksi tyttärenti kanssa. Sain tämän avulla kirjeyhteyden tyttärenti vuosien jälkeen.

Tiedustelimme, minkälaista tukea vastaajat vielä toivoivat saavansa perhe- ja läheistyöltä. Alla olevassa kuviossa (kuvio 4) avataan vastaajien toiveita työmuodolle.

Kuvio 4: Minkälaista tukea vastaajat toivovat saavansa perhe- ja läheistyötä

Vastauslomakkeissa nousi esiin toiveita perhe- ja läheistyölle jatkossa. Tulevaisuudessa perhe- ja läheistyöltä toivottiin sinkuille kohdistettua toimintaa ja neuvontaa, naisten ryhmälle jatkoa, parisuhdekurssia ja muita kursseja, lisää harrastamista ja erilaisia kokemuksia sekä vertaistoimintaa perhe- ja läheistyön piirissä oleville. Vastauksissa nousi esiin myös aktiivisempi tuki päihteettömyyteen.

Vastaajista viisi ei osannut sanoa mitä tukea toivoisivat vielä perhe- ja läheistyöltä saavansa, ja yksi jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Kyselylomakkeeseen (Liite 2) ei ollut erikseen asetettu vastausmahdollisuutta sen osalta, että työmuoto tarjoaa jo kaiken tarvittavan tuen. Vastauksia voidaan siis tulkita myös niin että edellä mainitut viisi vastaajasta ovat kokee neet, että tuen tarpeeseen on jo riittävästi vastattu.

Kohderyhmän itsetuntemuksen näkökulmasta voidaan myös pohtia vastaajien kyvykkyyttä tunnistaa ja reflektoida ajatuksia, tarpeita ja toiveita sekä peilata näitä haasteisiinsa ja tuen tarpeisiin. Vastausten perusteella tulkitsimme, että jatkossakin on merkityksellistä että perhe- ja läheistyössä on käytössä mahdollisimman monipuolisia työmenetelmiä, jotka räätälöidään yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Ilmeisen tärkeänä vastaajat ovat pitäneet erilaisten kohdennettujen vertaistoimintojen tarjoamaa tukea sekä aktiviteetteja.

Tukea ja läsnäoloa, hyväksytyksi kokemisen tunnetta ja ymmärrystä. Ohjausta tarvittaessa erilaisen tuen ja tarpeen mukaan.

Naistenryhmä on ollut todella hyvä tuki, joten sen toimintaa jatkossakin. Lisäksi tarvittaessa keskusteluapua

Koko viikonlopun mittaista parisuhde / uusperhe -kursseja, jossa loputkin osa-alueet käytäisiin läpi.

Keskusteluapu, jonkinlainen kurssi koskien sinkkuja, joilla toiveita parisuhteesta ja haasteita sen kanssa.

12.4 Kokemukset perhe- ja läheistyön vaikutuksista

Kyselylomakkeessa kartoitimme miten tuen piirissä olevat ovat kokeneet saamansa tuen vaikuttavan elämänlaatuun. Alla olevaan kuvioon on eritelty osa-alueita millä vastaajat ovat kokeneet hyötynensä saamastaan tuesta (Kuvio 5).

Kuvio 5: Kokemukset perhe- ja läheistyön vaikutuksista

Valtaosalla vastaajista oli saamansa tuen myötä kokemus oman olotilan helpottumisesta ja luottamuksen lisääntymisestä sen suhteen, että asiat järjestyy. Perhe- ja läheistyön ohjaajan koettiin turvallisenä henkilönä, joka auttaa tarvittaessa, jos haasteita ilmenee. Vastauksissa nousi esiin lisääntyneet vanhemmuustaidot sekä perhe-elämän eheytyminen. Vastajat nostivat esiin myös elämänlaadun kokonaisvaltaisen parantumisen sekä ylipäätään toimivammat läheissuhteet.

Huonolla hetkellä on saanut tukea ja turvaa, jotta jaksaa eteenpäin. Perheyöstä on ollut todella iso apu! Viimeisen vuoden aikana tuki on ollut korvaamattonta, enkä tiedä olisinko selvinnyt tähän asti ilman perhe- ja läheistyön ohjaajaa.

Vastajat olivat kokeneet onnistumisen kokemuksia viedessään arjen käytäntöön tuen piirissä opittuja asioita. Vastauksista voidaan päätellä, että vastaajien oma toimijuus on tuen myötä lisääntynyt ja usko tulevaan voimistunut. Vastajat kertoivat selviytyneensä perhe- ja läheistyön avulla myös erilaisista kriisitilanteista. Mahdottomaltakin tuntuissa elämäntilanteissa oli tuen myötä saatu elämään uutta suuntaa ja eväitä toimia. Tuen avulla vastaajat kokivat ihmissuhde- sekä vanhemmuustaitojen vahvistuneen. Voimavarat olivat lisääntyneet ja omat mahdollisuudet läheissuhteissa toimimisen osalta kirkastuneet. Vastauksista voidaan havaita, kuinka suuri merkitys tuella läheissuhteissa toimiseen kohderyhmälle on.

Vastauksissa nousi esiin myös että perhe- ja läheistyön tarjoaman tuen myötä usko siihen että asioita saadaan selvitettyä oli kasvanut. Perhe- ja läheistyön ohjaajan tuki oli tuonut turvaa sekä lisännyt osallisuuden kokemusta.

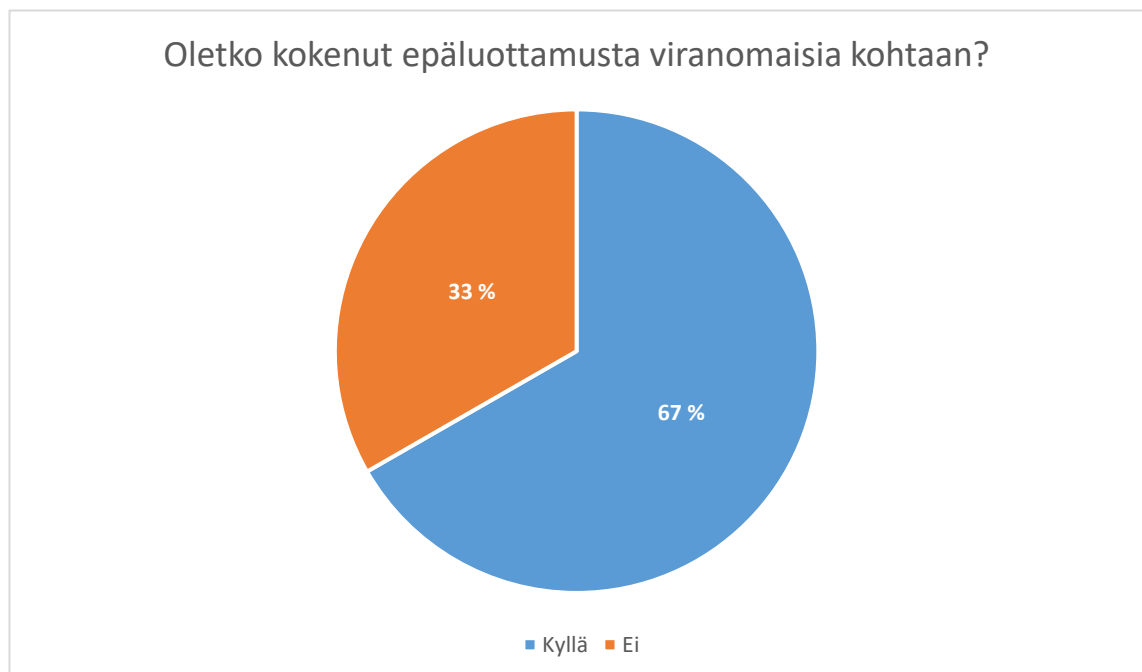
Minulla on turvallisempi olo palavereissa enkä koe olevani yksin. Olen luottavampi myös lastensuojelun suuntaan ja tiedän että minulla on aina ihminen, jolta voin kysyä apua, jos minua huolettaa joku vanhemmuuteen tms. liittyvä asia.

Vaikutus on ollut parantava. Kun osaan hoitaa ihmissuhteitani ympärilläni, niin kaikki sujuu mutkattomammin, niin arki kuin viikonloput, sekä erillään vietetty aika.

Pääsin eteenpäin kriisitilanteessa ja sain elämäni uutta suuntaa sekä voimavaroja rakentaa tulevaisuutta.

12.5 Vastanneiden kokemukset epäluottamuksesta viranomaisia kohtaan

Sivusimme työssämme myös kohderyhmällä ilmiönä esiintyvää viranomaisvastaisuutta. Alla olevassa kuviossa on nähtävillä, kuinka suurella osalla vastaajista esiintyi epäluottamusta viranomaisia kohtaan (Kuvio 6).

Kuvio 6: Vastanneiden kokemukset epäluottamuksesta viranomaisia kohtaan

Kysymykseen ”Oletko kokenut epäluottamusta viranomaisia kohtaan?” vastasi 67 % vastaajista kyllä ja 33 % ei. Yksi vastaajista jätti vastaamatta kysymykseen.

Vastausten perusteella voidaan nähdä, että viranomaisvastaisuus on yleinen ilmiö perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevilla. Keräsimme tietoa myös siitä millaisena vastaajat ovat kokeneet perhe- ja läheistyön ohjaajan tuen viranomaisverkostoissa. Viranomaisverkostoilla tarkoitettiin tässä yhteydessä muun muassa palveluohjausta, lastensuojelua, varhaiskasvatusta, työllisyyspalveluita, oppilaitosyhteistyötä, perhetyötä, vankilayhteistyötä sekä erilaisia neuvottelutilanteita.

Kyselylomakkeen (Liite 2) vastauksissa useampi vastaaja kertoi perhe- ja läheistyön ohjaajan tuen olevan tarpeellista viranomaisverkostoissa. Vastauksissa korostui lastensuojelupalaverit, joissa koettiin perhe- ja läheistyön ohjaajan läsnäolon vaikuttaneen myönteisesti siihen, että vanhemmat ovat tulleet viranomaisten taholta kuulluksi, ja asiat ovat lähteneet viranomaisverkostoissa etenemään. Vastauksissa nousi esiin myös tuen myötä saatu kokemus siitä, että vastaajat ovat saaneet tietoa omista oikeuksistaan, sekä toisen henkilön paikalle erilaisiin viranomaistilanteisiin kuulemaan mitä tilanteissa sovitaan. Valtaosalla vastaajista oli taustalla huonoja kokemuksia viranomaisverkostoissa asioimisen osalta.

Vastauksista kävi ilmi myös, että oloa helpottaa jo pelkästään tieto siitä, että tukea on mahdollista viranomaisten kanssa asiointiin saada, vaikka sitä ei olisi vielä hyödyntänyt. Viranomaisverkostoissa saadun tuen myötä vastaajat olivat kokeneet, että heidän tarpeensa huomioidaan ja kuullaan, ja he tulevat perhe- ja läheistyön ohjaajan osalta ymmärretyksi. Turvallisen kokemuksen myötä asioiminen viranomaisverkostoissa mahdollisesti helpottuu myös tulevaisuudessa.

Nyt minulla on palavereissa mukana toinen ihminen kuulemassa, mitä palavereissa keskustellaan, niin minun ei tarvitse ristiriitatilanteissa olla ns. Yksin puolustamassa kantaani, kun joku muukin on kuullut samat lupaukset, joita sosiaalitoimi on tehnyt.

Kun itse olen soittanut lastensuojelun esimiehelle, sillä ei ole ollut mitään merkitystä enkä ole saanut asiaa hoidettua. Kun perhe- ja läheistyön ohjaaja on sinne soittanut, asia on tapahtunut heti. Minun ei ole tarvinnut kuin mainita tämän jälkeen perhe- ja läheistyön ohjaajan nimi, asiat ovat rullanneet paremmin.

12.6 Vastaajien perhe- ja läheistyön kehittämisehdotukset

Viimeisenä kyselylomakkeessa tiedustelimme kehittämisehdotuksia perhe- ja läheistyölle. Alla olevassa kuviossa (Kuvio 7) on nähtävillä vastaajien ajatuksia.

Kuvio 7: Vastaajien perhe- ja läheistyön kehittämisehdotukset

Vastaajista 64 % ei löytänyt kehitettävää tai osannut nimetä kehittämisehdotuksia. Kehittämissuosituksissa nousi puolestaan esiin erilaisten toimintojen lisääminen, yksilökeskusteluiden kehittäminen sekä tuen piiristä pudonneiden huomioiminen yhteyttä pitämällä. Vastaajat huomauttivat myös että perhe- ja läheistyön mahdollisuuksista voisi tiedottaa enemmän. Myös kehittämisehdotuksia kysyttäessä toiveet kohdennetusta vertaistoiminnasta nousi esiin. Perhe- ja läheistyöltä toivottiin yhteistä toimintaa perhe- ja läheistyön asiakkaille, sinkuille järjestettyä ryhmää sekä leiriviikonloppua sijoitetuille lapsille ja heidän vanhemmilleen.

Lisää kursseja, uuden oppiminen on aina kivaa!

Joku viikonloppu sijoitettujen lasten kanssa olisi kiva, missä saisi apua vanhemmuuteen.

13 Johtopäätökset

Lähdimme vastaamaan tutkielmallamme tutkimuskysymykseen, miten KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön tuen piirissä olevat kokevat työmuodon ja mitä sen kehittämiseksi voitaisiin tehdä? Sivusimme kyselylomakkeessa (Liite 2) myös päihde- ja rikostaustaisilla ilmiönä esiintyvää viranomaisvastaisuutta.

Perhe- ja läheistyön tuen piirissä oleva saa yksilöllistä, omien tarpeiden mukaista tukea ilman tarkkoja raja-aitoja. Tuen piirissä olevalta odotetaan päihteettömyyttä sekä rikoksettomuutta. Tuki ei sido tai velvoita mihinkään. Vastaukset kertovat siitä, että tuen piirissä olevat kokevat suhteen perhe- ja läheistyön ohjaajaan luottamuksellisena ja turvallisena. Perhe- ja läheistyön ohjaajalta saatua tukea kuvattiin vastauksissa äidillisenä ja toivoa antavana. Vastauksissa näyttäytyi merkityksellisenä vastaajien kokemus hyväksytyksi tulemisesta, sekä siitä että on olemassa henkilö, joka on tuen piirissä olevien puolella ja heitä varten. Tämän tiedon merkitys nousi esiin myös niiden vastaajien kohdalla, jotka tukea eivät olleet vielä merkittävästi hyödyntäneet.

Perhe- ja läheistyön kautta saadun tuen myötä vastaajien elämänlaatu oli kohentunut monella elämän osa-alueella; ihmissuhteet olivat eheytyneet, asiat olivat alkaneet edetä, oli syntynyt uskoa ja luottoa omaan toimijuuteen sekä erilaisiin tulevaisuudennäkymiin. Vanhemmuuden osalta moni oli saanut rohkaisun ja ohjauksen myötä positiivisia kokemuksia. Lapsen oli saatu uudelleen muodostettua yhteys, ja oli löydetty keinoja toimia ja olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Työmuodon kautta oli saatu myös vertaistukea vanhemmuuteen.

Järvinen (2007) on tutkinut kriminaalihuollon asiakkaiden ja työntekijöiden välisiä suhteita. Asiakkaat ja työntekijät olivat nostaneet suhteen kannalta merkityksellisinä asioina esiin luottamuksen, vastavuoroisuuden, liittoutumisen sekä pysyvyyden. Järvinen toteaa julkaisussaan että luottamuksen rakentaminen on prosessi, jonka kartuttaminen vaatii joskus pitkänkin ajan. Luottamuksellinen asiakas-työntekijäsuhde on tunnistettu vahvaksi muutoksen välineeksi. Yhteistyösuhteen tärkeys on tunnistettu varsinkin työskenneltäessä naisten ja huumeiden käyttäjien kanssa. (Järvinen, 2007, 143-144). Särkelä (2001,71) puolestaan toteaa, että hyvällä auttamissuhteella on todettu olevan emotionaalisesti korjaava merkitys asiakkaille, jotka mahdollisesti eivät ole kovin usein kokenut luottamuksellista ja hyvää ihmissuhdetta.

Tuen piirissä oleville on tavanomaista haasteet itsetunnon kanssa, heikentynyt usko tulevaisuuteen ja omaan toimijuuteen sekä epäluottamus viranomaistahojakohtaan. Vastausten perusteella useamman vastaajan kokemus omasta itsestä sekä mahdollisuuksistaan vaikuttaa elämänselkään oli muuttunut myönteisemmäksi tuen myötä. Vastaajat olivat saaneet ymmärrystä ja tukea sinne missä sitä tarvittiin, joka vahvisti uskoa siihen että asiat järjestyvät myös jatkossa. Vastaajille oli syntynyt kokemuksia siitä että tukea saamalla ja vastaanottamalla voidaan selvittää haastavista ja jopa mahdottomalta tuntuvista tilanteista. Tuen

vastaanottamisen näkökulmasta tärkeinä tekijöinä nousi esiin vankka luottamus perhe- ja läheistyön ohjaajaan, sekä kokemus siitä että tukea voi pyytää mihin tahansa asiaan.

14 Pohdinta

Opintojen aikana suoritimme työharjoittelun KRIS-Tampere ry:llä. Harjoitteluiden aikana tarve perhe- ja läheistyölle näyttäytyi meidän opiskelijoiden silmiin suurena. Tutkielman tulokset vahvistivat tätä havaintoa. Harjoitteluiden aikana perhe- ja läheistyöstä oli haastavaa saada kokonaisvaltaista käsitystä, sillä työmuoto muovautuu joustavasti tuen piirissä olevien tarpeiden mukaan, ja tukea annetaan myös toimintakeskuksen ulkopuolella. Kyselylomakkeiden (Liite 2) vastausten perusteella syntyi kuva siitä kuinka laaja-alaista ja kattavaa tuki on, ja kuinka moneen elämän eri osa-alueeseen sillä on vaikutusta.

Päihde- ja lainrikkojатаustaisilla tavanomaista on huonot kokemukset viranomaistoiminnasta, ja näin ollen luottamuspula voi heijastua myös muihin apua tarjoaviin tahoihin. Vastauksista välittyi selkeästi kuinka tärkeässä roolissa luottamuksellinen suhde tuen piirissä olevien ja perhe- ja läheistyön ohjaajan välillä on. Perhe- ja läheistyön ohjaaja otettiin mukaan viranomaispalaveriin sekä läheissuhteita koskeviin selvittelyihin, mikä edellyttää apua hakevalta suurta luottamusta.

Vastauslomakkeista syntyi käsitys siitä että perhe- ja läheistyön ohjaaja nähtiin samaan aikaan turvallisena ja luottamusta herättävänä henkilönä, johon tukeutua, kuin myös tasavertaisena rinnalla kulkijana, joka on samalla puolella. Tällaisen tasapainon saavuttamisen voidaan olettaa vaativan pitkäjänteistä työtä ja hyvää kohderyhmän tuntemusta.

Kehittämisen kohteena muutamassa vastauslomakkeessa nostettiin esiin parempi tiedottaminen perhe- ja läheistyön mahdollisuuksista. Tähän voitaisiin pyrkiä esimerkiksi päivittämällä KRIS-Tampere ry:n verkkosivuja sekä sosiaalisen median kanavia niin että perhe- ja läheistyötä avattaisiin laajemmin kohderyhmälle. Riittäväällä informatiivisuudella varmistetaan, että tuki tavoittaa jatkossakin tuen tarpeessa olevat. Lisäksi esiin nostettiin toive erilaisista vertaistoiminnoista jatkossakin, esimerkiksi huostaanotettujen lasten vanhemmille sekä sinkuille.

Koska aiempaa tutkimusta ei perhe- ja läheistyön ohjaajan työstä ole tehty, eivät saamamme tulokset ole vertailtavissa. Koemme kuitenkin tulevaisuudessakin työmuodon tutkimisen ja kehittämisen olevan tarpeellista, sillä kohderyhmän jäsenet vaihtuvat ja päihde- ja rikostautaan liittyvät ilmiöt muuttuvat. Perhe- ja läheistyön tarpeeseen vaikuttaa myös palvelujärjestelmän toimivuus kohderyhmän osalta.

15 Lähteet

Painetut

Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. 2018. Huostanotto. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Tammi.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Mikkonen, I., Saarinen, A. 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tietosanoma.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Ojala, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Puusa, A. & Juuti, P. 2018. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina - Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilkkä, H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. painos. Helsinki: WSOY.

Sähköiset

Jyväskylän yliopisto. 2009. Kokemuksen kuvaaminen. Viitattu 10.6.2021.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu/kokemuksen-kuvaaminen>

Jyväskylän yliopisto. 2015. Määrällinen tutkimus. Viitattu 20.5.2022.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/maarallinen-tutkimus>

Järvinen, M-K. 2007. Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Rikosseuraamusviraston julkaisu. Viitattu 24.5.2022.

<https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=5674224d-1e76-43bd-9dff-875342bbd609>

Järvinen, M-K. 2015. Asiakas-työntekijäsuhde rikosseuraamusalalla. Dialoginen arviointi tiedontuotannon tapana. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Viitattu 14.4.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9683-7>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2021a. Hoidettavien asioiden lista. Viitattu 3.11.2021.

<https://www.krits.fi/tietoa/vapautuminen/hoidettavien-asioiden-lista/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2021b. Parisuhteen haasteet vankeusaikana. Viitattu 10.8.2021.

<https://www.krits.fi/tietoa/perhe-ja-parisuhde/parisuhteen-haasteet-vankeusaikana/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2021c. Miten hoidan vanhemmuutta tuomion aikana? Viitattu 10.8.2021. <https://www.krits.fi/tietoa/perhe-ja-parisuhde/vanhemmuuden-hoitaminen-vankilassa/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2021d. Perhesuhteet ja vapautuminen. Viitattu 10.8.2021.

<https://www.krits.fi/tietoa/perhe-ja-parisuhde/perhesuhteet-ja-vapautuminen/>

KRIS ry 2021. Mikä KRIS on? Viitattu 19.5.2021. https://kris.fi/etusivu-kris-fi_rikollisten_revanssi_yhteiskunnassa_mita_kris_on/sample-page-mita-kris-yhdistys-on/

Lampinen, A. 2022. Rikollinen elämäntapa - Millainen on minuus ja maailmankuva rikollisen uran eri vaiheissa? Tieteessä Tapahtuu. Viitattu 13.4.2022. <https://journal.fi/tt/article/download/114992/67870/224403>

- Leinonen, R. 2018. Sisällönanalyysi. Spoken. Viitattu 3.5.2022. <https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>
- Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen huostaanottotilanteessa. Yliopistopaino. Viitattu 2.5.2022. https://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.pdf
- Rikosseuraamuslaitos. 2019. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Viitattu 10.8.2021. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-_ja_perhetyon_linjaukset_2019.pdf
- Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja. 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti. Viitattu 30.9.2021. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMACEr8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_tyokyky_ja_hoidontarve.pdf
- Ryynänen, Elina. 2017. 0-7-vuotiaiden lasten huoltajien käsityksiä lasten peleistä ja pelaamisesta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Viitattu 4.5.2022. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201706022402.pdf>
- Saarela, E. Lapsen huostaanotto on kriisi koko perheelle. 2021. Suomen kasvatus- ja perheneuvonta. Viitattu 15.5.2022. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/lapsen-huostaanotto-on-kriisi-koko-perheelle/>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 21.5.2021. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Saarin, A & Salminen, S. 2019. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 13.4.2022. <https://www.lskl.fi/blog/mielenterveys-ja-paihdeongelma-vaikuttaa-koko-perheeseen/>
- Suomen kasvatus- ja perheneuvonta. Huostaanotto kriisinä. Viitattu 15.4.2022. <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/vanhemmat/huostaanotto-kriisina/>
- Suomen kasvatus- ja perheneuvonta. 2022 Miten selviän? Viitattu 27.4.2022. <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/miten-selvian/>
- Suomen Mielenterveys ry. 2021a. Itsetuntemus ja itsetunto. Viitattu 14.12.2021. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/itsetuntemus-ja-itsetunto/>

Suomen Mielensterveys ry. 2021b. Tutustu itseesi. Viitattu 14.12.2021. <https://mieli.fi/vahvista-mielensterveyttasi/itsetuntemus-ja-itsetunto/tutustu-itseesi/>

Suomen sosiaali- ja terveys ry. 2022. Osallisuus on tunne siitä, että kuuluu johonkin. Viitattu 28.4.2022. <https://www.soste.fi/kansalaisyhteiskunta/osallisuus-on-tunne-siita-etta-kuuluu-johonkin/>

Takala, J. 2017. Alkoholiongelmaisen kanssa lapsuudessaan eläneet aikuiset. Viitattu 13.4.2022. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/laheiset-ja-paihteiden-kaytto/alcoholiongelmaisen-kanssa-lapsuudessaan-elaneet-aikuiset>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Huostaanotto. Viitattu 14.12.2021. (<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Järjestöt kunnassa. Viitattu 14.9.2021. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/jarjestot-kunnassa>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Sijaishuoltoon siirtyminen ja yhteistyö vanhempien kanssa. Viitattu 13.3.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuoltoon-siirtyminen-ja-yhteistyö-vanhempien-kanssa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Vertaisryhmätoiminta. Viitattu 13.4.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/vertaisryhma-toiminta>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Lastensuojelu. Viitattu 13.4.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/Lastensuojelu_2020.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. Viitattu 13.4.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>

Tuovi. Sisäisen turvallisuuden portaali. 2022. Nuorisorikollisuuden vähentäminen. Luettu 20.5.2022. <https://sisainturvallisuus.fi/nuorten-rikollisuuden-vahentaminen>

Vanhemman päihdeongelma vaarantaa lapsen kasvun ja kehityksen. Viitattu 13.4.2022. <https://blogi.thl.fi/vanhemman-paihdeongelma-vaarantaa-lapsen-kehityksen/>

Julkaisemattomat

KRIS-Tampere ry. 2017. Perehdytyskansio.

KRIS-Tampere ry. 2021a. Perehdytyskansio.

KRIS-Tampere ry. 2021b. Perhe- ja läheistyön malli.

Oksanen, Jukka 2019. A-Klinikka säätiö, koulutus- ja opetusmateriaali.

Kuviot

Kuvio 1: KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön piiriin hakeutumisen syyt	33
Kuvio 2: Vastaajien osallistuneisuus toimintoihin	35
Kuvio 3: Perhe- ja läheistyöltä jo saatu tuki.	36
Kuvio 4: Minkälaista tukea vastaajat toivovat saavansa perhe- ja läheistyötä	38
Kuvio 5: Kokemukset perhe- ja läheistyön vaikutuksista	40
Kuvio 6: Vastanneiden kokemukset epäluottamuksesta viranomaisia kohtaan	41
Kuvio 7: Vastaajien perhe- ja läheistyön kehittämissuhteet	43

Taulukot

Taulukko 2 KRIS-Tampere ry:n perhe- ja läheistyön piiriin hakeutumisen syyt.....	30
--	----

Liitteet

Liite 1: Saatekirje	53
Liite 2: Kyselylomake	54

Liite 1: Saatekirje

Saatekirje

Heidi Cederberg & Johanna Kyhkynen

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä KRIS -Tampere ry:lle, jossa suoritimme molemmat työharjoittelun keväällä 2021. Tarvitsimme hetken sinun aikaasi. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tutkimustietoa KRIS -Tampere ry:n perhe- ja läheistyön vaikuttavuudesta. Kokemuksillasi on meille merkitystä.

Lomakehaastattelun vastaukset antavat arvokasta lisätietoa KRIS -Tampere ry:lle, sekä tutkimustyötä tekeville opiskelijoille. Tutkimuksen avulla pyritään tuomaan perhe- ja läheistyötä näkyväksi, kuulemaan tuen piirissä olevien omaa ääntä sekä tuomaan esiin kehittämisehdotuksia.

Tähän tutkimukseen osallistuminen perustuu anonyymiyteen ja vapaaehtoisuuteen. Aikaa lomakkeen täyttämiseen menee noin 10 minuuttia. Palauta täytetty lomake kirjekuoreen ennalta sovittuun paikkaan. Käsittelemme lomakkeet luottamuksellisesti ja aineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Opinnäytetyömme julkaistaan opinnäytetöiden kannassa theseus.fi -osoitteessa sekä KRIS:n omilla verkkosivuilla.

Haemme vastaukset toimintakeskukselta 8.10.2021.

Toivomme että ehdit vastata kyselyyn.

Mikäli sinulla jää kysymyksiä opinnäytetyöhömmö tai kyselyyn liittyen, olethan yhteydessä meihin.

Lämmin kiitos avustasi!

Liite 2: Kyselylomake

Kyselylomake

Tutkimukseen osallistuminen perustuu anonyymiyteen ja vapaaehtoisuuteen. Vastauksissa voit vapaamuotoisesti kertoa omia kokemuksia ja toiveita KRIS – Tampere ry:n perhe- ja läheistyötä koskien. Huomioithan että kyselylomake on kaksisivuinen. Voit täydentää vastauksiasi, mikäli ne eivät mahdu valmiille vastausviivoille. Tarvittaessa täydennä vastauksiasi merkkamalla paperin kääntöpuolelle kysymyksen numero, ja perään vastauksesi.

1. Minkä vuoksi olet hakeutunut KRIS - Tampere ry:n perhe- ja läheistyön piiriin?

2. Mihin seuraavista olet osallistunut?

Yksilötukityö (esim. palveluohjaus, tuki viranomaisten kanssa, tuki läheissuhteissa, yksilökeskustelut) []

Naistenryhmä [] Tarinoiden Maa [] Uusperheellisten parisuhdekurssi []

Retket ja tapahtumat []

3. Minkälaista tukea olet jo saanut perhe- ja läheistyöltä?

4. Minkälaista tukea toivoisit vielä saavasi perhe- ja läheistyöltä?

5. Minkälaisia vaikutuksia olet kokenut perhe- ja läheistyöllä olevan elämänlaatuusi?

6. Oletko kokenut epäluottamusta viranomaisia kohtaan? [kyllä] [en]

Jos olet, millaisena olet kokenut perhe- ja läheistyön ohjaajan tuen viranomaisverkostoissa? (Tuella viranomaisverkostoissa tarkoitetaan muun muassa ohjausta oikean palvelun piiriin tai asiointia lastensuojelun, sosiaalitoimen, vankilan, varhaiskasvatuksen, oppilaitosten, työllisyyspalveluiden tai muiden yhteistyötahojen kanssa. Tuki voi tarkoittaa esimerkiksi perhe- ja läheistyön ohjaajan läsnäoloa erilaisissa palavereissa tai esimerkiksi puhelinsoittoja yhteistyötahoille.)

7. Miten perhe- ja läheistyötä voitaisiin mielestäsi kehittää?
